

Noorsootöö strateegia 2006-2013 täitmise lõpparuanne, sh 2013. aasta aruanne

1. Sissejuhatus

Käesolev noorsootöö strateegia 2006-2013 lõpparuanne esitatakse Vabariigi Valitsusele teadmiseks võtmiseks vastavalt valitsuse 13.12.2005. a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ §-le 8.

Noorsootöö strateegia 2006-2013 (edaspidi strateegia) kiideti Vabariigi Valitsuse poolt heaks 06.07.2006. aasta korraldusega nr 380. Tegemist oli teistkordse noortevaldkonna arengu planeerimisega riigi tasandil. Sellele eelnes aastal 2001 koostatud „Noorsootöö kontseptsioon“ ning „Eesti noorsootöö arengukava aastaks 2001-2004“.

Strateegia elluviimist koordineeris Haridus- ja Teadusministeerium ning selle täitmise eest vastutasid Eesti Noorsootöö Keskus, SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo.

Strateegia lõpparuande koostas Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Eesti Noorsootöö Keskusega.

2. Koondhinnang

Eesti ühiskonna ees seisvate väljakutsetega toimetulekuks on väga oluline, kuidas ja kuhu Eesti noor põlvkond areneb ja millist arengut oma riigi jaoks soovib. Noore ja ühiskonna ees seisvad väljakutsed on teineteisega põimunud ning positiivsete muutuste saavutamiseks on vajalik käsitleda neid üheskoos. Eesti võttis 2006. aastal esmakordselt eesmärgiks kujundada välja ja rakendada noore tegelikest vajadustest ning väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades – lõimitud noortepoliitika. Lõimitud noortepoliitika keskendub noorte kui spetsiifilise sihtgrupi esiletoomisele noortepoliitilisest vaatenurka arvestades – noore olukorra parandamine ja/või võimaluste loomine noorte vajadusi ja huve arvesse võttes ning noori arengute kujundamisse kaasates toob kaasa positiivse arengu iga valdkonna jaoks ja ühiskonna jaoks tervikuna. Selle eesmärgi poole liikumisel saavutas Eesti märkimisväärset edu, sh on Eestis kasutusele võetud lähenemist tunnustatud¹.

Strateegia viidi ellu valdkondi läbivate (meetmed 1-6) ja valdkondlike (7-32) meetme raames, kogumaksumusega 74 286 038,88€ (vt lisa 2). Strateegia elluviimises osalesid lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumile, Eesti Noorsootöö Keskusele, SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroole veel Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Noorsootöötajate Ühendus, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, SA Innove Karjäärinõustamise Teabekeskus, Eesti Lastekaitse Liit, Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed.

Noortepoliitika üldeesmärgiks aastatel 2006-2013 oli tagada noorte osalus otsustusprotsessides ning nende huvide ja vajadustega arvestamine kõigis noortepoliitika toimealades. **Kokkuvõtlikult võib hinnata, et noorte osaluse ja teadmiste ning noorte vajaduste osas saavutati oluline positiivne areng strateegia perioodil.** Valdkondadeülese koostöö osas saab esile tõsta häid näiteid, kuid tervikuna 2013. aasta lõpuks lõimitud noortepoliitika põhimõte ei ole rakendunud.

---

¹ Nt vahetult pärast riikliku strateegiadokumendi heakskiitmist koostatud raport Eesti noortepoliitikast UNFPA projekti „Counting on youth“ raames (Yael Ohana, Ditta Dolejsiova, Christopher Grollmann, 2007), nimetab Eesti noortepoliitika kirjeldust üheks paremaks kogu Euroopas. 2013. aastal avaldatud ülevaateraport „Youth and Public Policy in Estonia“ (Simeon Bart, Liisa Määrsepp, Ilona-Evelyn Rannala, Marti Taru, Maarja Toots) toob olulisima positiivse järeldusena esile lõimitud noortepoliitika kujundamise algatuse Eesti poolt.

Noorte osalus ühiskonnas on strateegia perioodil kujunenud arusaadavaks vajaduseks ja tunnustatud tegevuseks. Noored osalesid järjest enam neid puudutavates otsustusprotsessides ja poliitikate kujundamisel – selleks tagati noortega konsulteerimine kohalikul ja maakondlikul tasandil läbi osaluskoegade ning üleriigilisel tasandil peamiselt Eesti Noorteühenduste Liidu ja teiste noorte esindusorganisatsioonide kaudu. Lisaks viidi ellu tegevusi noorte osalusmotivatsiooni tõstmiseks, näidetena võib tuua struktuurse dialoogi korraldamise Eesti Noorteühenduste Liidu eestvedamisel. Selleks, et noortele suunatud tegevused lähtuks noorte olukorrast ja nende tegelikest vajadustest, loodi instrumendid, et noore kohta oleks rohkem kättesaadavaid andmeid – noorte eluolu seiresüsteem, Eesti Hariduse Infosüsteemis (edaspidi EHIS) huvikoolide ja alaealiste komisjonide moodulid. Suurema hulga andmete olemasolu tõi rohkem kaasa uuringuid ja poliitikaanalüüse, so kvaliteeteadmist. Kvaliteeteadmisega arvestati omakorda poliitikate kujundamisel, lisaks tegid uurijad, praktikud ja ametnikud rohkem koostööd. Perioodi jooksul on suurenenud ka erinevate valdkondade koostööalgatused, sh ministriumide tasandil, siiski ei ole noorest lähtuv lõimitud noortepoliitika põhimõtted kujunenud aluspõhimõtteks valdkondadeüleles koostöös. Rahvusvaheliselt on analüüsitud lõimitud noortepoliitika edukust ja probleeme selle rakendamisega. Peamiste põhjustena, miks integreeritud poliitika plaanid ebaõnnestuvad, on välja toodud: (1) plaanid on liiga üldised, (2) noortevaldkond protsessi juhtijana riigis/kohalikus omavalitsuses on olnud liiga tähtsusetu, et protsessi lõpuni juhtida, (3) sidususgruppide (osakonnad, poliitikud, noored) mitteküllaldane seotus, (4) puuduvad seosed eelarveprotsessi ja valitsuse/linnavolikogu prioriteetsete programmide vahel². 2013. aastal avaldatud ülevaateraportis „Youth and Public Policy in Estonia“³ on ühe põhjusena viidatud, et avaliku sektori ja noortevaldkonnas tegutsejate üldine lõimitud noortepoliitika alane teadlikkus on madal ning perioodil 2006-2013 head näited valdkondadeüleles koostööst põhinesid tihti konkreetse juhtumi lahendamisel või mingi kindla eesmärgi saavutamisel.

Noorsootöö üldeesmärgiks aastatel 2006-2013 oli tagada noore isiksuse mitmekülgse arengu võimalused läbi noorsootöö mitmekesisuse, kättesaadavuse ja kvaliteedi suurendamise. **Noorsootöö saavutas strateegia perioodil märkimisväärse kasvu noorsootöö struktuuride, noorte osaluse ja kvaliteeditagamise esiletõstmise osas, mistõttu võib strateegia üldeesmärgi pidada saavutatuks.** Noorsootöö kvaliteeti ja tulemuslikkust näitavad noorsootöö struktuuri ja korraldusmudeli areng. Noorsootöö struktuuri jätkusuutlikkuse ja teenuste kättesaadavuse tagamisel oli oluline roll EL tõukefondide vahendite kasutamisel noorsootöö taristu rajamisel ja renoveerimisel ning riiklikel toetusprogrammidel avatud noortekeskustele, teavitamis- ja nõustamiskeskustele, alaealistele komisjonidele ning noortekogudele. Noorsootöö struktuuride arv kasvas hüppeliselt strateegia perioodil (vt lisa 2 indikaatorite arengut): huvikoolide arv kahekordistus (2006. aastal oli 275 ja 2013. aastal 562 huvikooli), avatud noortekeskuste arv kasvas 145-lt 237-ni ning teavitamis- ja nõustamiskeskuste arv 20-lt 25-ni. Rekordiliselt kasvas ka noortekogude arv – 14-lt 2006. aastal 81-ni 2013. aastal. Samuti kasvas noorsootöös osalevate noorte arv. Nii näiteks osales huvikoolide töös 2006. aastal 48 000 noort ja aastal 2013 juba 80 441 noort õppurit (so üle 27% kõikidest noortest). Noorteühingute töös osales 2006. aastal üle 14 000 noore, 2013. aastal aga juba üle 45 000 noore (so üle 15% kõikidest noortest). Eestis ajavahemikus 2007-2013 EL programmi Euroopa Noored toetatud projektides osalenute arv oli 25 833. 2011. aasta noorte küsitlusandmete kohaselt oli Eesti 7-26-aastaste noorte noorsootöös osalemise aktiivsus väga suur – 73% vastas, et nad on kas või korra osalenud kahes või enamas tegevuses.⁴ Selle kõige taustal langes aga strateegia perioodil 7-26-aastaste noorte arv 349 600-lt (2006. aastal) 296 173-ni (2013. aastal).

Noorsootöö peamine korraldustasand nii vastutuse, kohustuste kui ka neist tuleneva tegevuse ulatuse ja rahaliste vahendite planeerimise mõttes on kohalik omavalitsus, s.t kohalik volikogu, valla- või linnavalitsus ning selle hallatavad asutused ja partnerid. Omavalitsuste noorsootöö korraldust reguleerivad noorsootöö seadus ja kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Noorsootöö korraldusmudel põhines ühtlasi olulisel noorsootöö teostamise lähtekohal, et noorsootöö peab olema noorele võimalikult lähedal ning arvestab täiel

² Siurala, L. (2012). History of European youth policies and questions for the future. *The history of youth work in Europe. Volume 3. Council of Europe and the European Commission.*

³ http://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Youth_Public_Policy_Estonia_En.pdf

⁴ Kirss, L., Batueva, V. (2011) „Eesti noorte osalemine noorsootöös“ *Noorteseire aastaraamat 2011. Noored ja noorsootöö.*

määral riigi halduskorralduses kehtivat kohaliku omavalitsuse autonoomia põhimõtet. Ülal kirjeldatud noorsootöö struktuuride ja noortekogude arvu hüppeline kasv strateegia perioodil näitab kohalike omavalitsuste olulise panust noorsootööarengusse lõppenud strateegia perioodil, aga ka huvi ja vajadust investeerida jätkuvalt noorsootöösse. Noorsootöö korraldusmudelit toetas omakorda noorsootöö kvaliteedi hindamissüsteemi väljatöötamine ja rakendamine.

Valdkonnas on ligi 5000 ametikohta (nt kohalike omavalitsuste, noortekeskuste ja –ühingute noorsootöötajad, huvikoolide õpetajad, ringijuhid, huvijuhid, noortelaagrite juhid ja kasvatajad). Noorsootöö kutsealal pakutakse tasemehariduse võimalust kolmes õppeasutuses: alates 1992. aastast Tallinna Pedagoogilises Seminaris (alates 2012. aastast Tallina Ülikooli Pedagoogiline Seminar) noorsootöö erialal, 1994. aastast Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias huvijuht-loovtegevuse õpetaja erialal ja 2005. aastast Tartu Ülikooli Narva Kolledžis noorsootöö erialal. Töötajaskonna professionaalset arengut toetas lõppenud strateegia perioodil vaieldamatult kõige enam ESF programm „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“, mille raames töötati välja noortevaldkonna mitteformaalse õppe koolituspõhimõtted ja toimusid täiendkoolitused. Programmi raames toimus aastatel 2008-2013 249 koolitust, milles osales kokku 6174 osalejat⁵. Valdkonnas on olemas uuendatud noorsootöötaja kutsestandard ning alustatud noorsootöötaja kutsete väljastamisega.

3. Arenguvajadused uueks perioodiks

Eesti võttis 2006. aastal eesmärgiks kujundada välja ja rakendada noore tegelikest vajadustest ning väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades – lõimitud noortepoliitika. Kuigi selle eesmärgi poole liikumisel on Eestis saavutatud märkimisväärset edu, on vajalik edasiminekuks mitmetes tegevussuundades. Samuti toovad noorte seisundi muutused ühiskonnas kaasa pideva vajaduse vastata muutustega noortevaldkonna tegevustes.

Lähtudes noorte seisundist ja Eesti seatud eesmärkidest on perioodil 2014-2020 noortevaldkonnas vajalik võtta fookusesse järgmine:

- Rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks.
- Ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine.
- Aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes.
- Edukus tööturul.
- Kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö.

Nimetatud fookused on aluseks võetud „Noortevaldkonna arengukava 2014-2020“ koostamisel, mille Vabariigi Valitsus kiitis heaks 19. detsembril 2013. a. korraldusega nr 572.

4. Ülevaate olulisematest muutustest noorte elus

Noorte arv

Vastavalt Eesti Statistikaameti andmetele 2013. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 296 173 7-26-aastast noort, mis moodustas 22,4% kogu rahvastikust ning on 6413 noort vähem kui 2012. aastal. Kõige värskemate andmete kohaselt ehk 2014. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 290 555 noort vanuses 7 – 26 eluaastat, mis on 2% võrra vähem kui eelmisel aastal ning noorte osakaal rahvastikust langes 22,1%-ni, mis näitab, et noorte arv väheneb kiiremini kui kogurahvastik. Vastavalt Eesti Statistikaameti täpsustatud andmetele on rahvaarvu vähenemine pidurdunud. Rahvaarv vähenes 2013. aasta jooksul 4355 inimese võrra ehk 0,3%. Rahvaarvu vähenemises on sisserände kasv vähendanud väljarände mõju, kuid väheneva sündimuse tõttu on kasvanud loomuliku iibe osatähtsus rahvaarvu languses.

⁵ Lisaks valdkonna ametnikele, osalesid koolitustel nt ka huvijuhid, noorteinfotöötajad, karjäärinõustajad, noortekeskuste noorsootöötajad, noorteühingute ja -klubide töötajad, huvikoolide töötajad, üldhariduskoolide ja kutsekoolide juhid, kriminaalhooldusametnikud, noorsoopolitsei, noortekodu, turvakodu ja sotsiaalkeskuste töötajad, noorsootöö üliõpilased, ülikoolides õppetöoga seotud inimesed.

Noorte arvu langemises on järgmistel aastatel samuti oodata pidurdumist. Praeguse noorte arvu vähenemise põhjuseks on sündivuse langus perioodil 1988-1998. 1990-ndate lõpus ja 2000-te aastate alguses hakkas sündimus taas kasvama, mis viitab noorte arvu tõusule siis, kui praegu 16-aastased noored (sündisid 1998. aastal, samal aastal, mis sündide vähenemine on aeglustunud) saavad 26 aastaseks ehk 8 aasta pärast, mida kinnitab ka Eesti Statistikaameti prognoos. Vastavalt Eesti Statistikaameti rahvastikuprognoosile, mis põhineb 2012. aasta vanusjaotusele ja arvestab rännet 2022. aastal, jõuab noorte arv tõusuni esimest korda viimase 30 aasta jooksul ning kasvab kuni 2031. aastani, mil taas on oodata langustrendi.

Noored haridussüsteemis

2013/2014. õppeaastal õppisid 19-aastastest ja noorematest noortest 87% üldhariduskoolide päevases õppes, 1% õhutuses õppes, 8% õppisid kutsehariduskoolides ning 3% kõrghariduse õppekavadel. 20-24-aastastest noortest õppis valdav enamuse (79%) kõrghariduse õppekavadel, 17% jätkasid kooliteed kutsehariduskoolides ning 4% üldhariduskoolide õhtuses õppes. Vanemad kui 25-aastased omandavad enamuses (76%) kõrgharidust ja kutsehariduses õpib neist viiendik (20%), mida on pisut rohkem kui nooremas vanuserühmas. Üle 30-aastaste vanuserühmas on kutsehariduses õppivate osakaal veelgi kõrgem, ulatudes peaaegu neljandikuni (24%).

Õppeaastatel 2005/2006 kuni 2013/2014 on üldhariduses kõige rohkem langenud 3. kooliastme ja gümnaasiumi õppurite arv. Keskmise langusega aastas 6% on 8 aasta võrdluses languseks 39%. Võrdlusena on üldhariduse õppurite arv 8 aasta jooksul langenud 22% võrra.

Kutsehariduse õppurite arv on perioodil 2005/2006-2013/2014 langenud 11% võrra. Ka kõrghariduses on õppurite arv langenud 12%. Kokkuvõtvalt on kõige suurem langus õppurite arvus toimunud üldhariduse 3. kooliastme ja gümnaasiumi õppurite hulgas, mis on otseselt seotud 13-18-aastaste noorte arvu vähenemisega põhjustatuna sündivuse langusest 1990-ndatel.

2013. aastal oli 18 – 26-aastaste esimese taseme või madalama haridusega õpinguid mittejätkavate noorte osakaal 10,5%, mis on langenud 2,2% võrreldes 2005. aastaga. Meeste puhul võrreldes naistega on see osakaal rohkem kui 2 korda kõrgem: vastavalt 14,4% ja 6,5%, samas kui eelmisel aastal osakaalud olid 13,8% ja 7,3%.

Noored tööturul

Noorte osalemist tööturul iseloomustab kriisijärgsetel aastatel alanud stabiliseerumine. Eesti Tööjõu-uuringu andmetel oli 2013. aastal tööjõudu (töötavaid või aktiivselt tööd otsivaid) noori vanuses 15 – 26 eluaastat 90 500, mis moodustab kogu samaealisest tööealisest elanikkonnast 47%. Võrreldes 2012. aastaga on noorte tööjõus osalemise määr on langenud 1,3% võrra. Vaatamata langustrendile viimasel dekaadil noorte tööjõu arvus (vähenenud 14% võrreldes aastaga 2005) on, tööjõus osalemise määr tõusnud 43,3%-st 47%-ni 2013. aastal. Kõige kõrgem tööjõus osalemise määr oli noorte seas eelmisel ehk 2012. aastal (48,3%) ja kõige madalam 2006. aastal (43%).

2013. aastal oli 20 – 24-aastaste hulgas tööjõus osalemise määr juba 60% ning see ei ole viimase 3 aastaga eriti muutunud. Eriti kõrgeks tõusis 20-24-aastaste tööjõus osalemise määr 2008. aastal - 66%-ni. 25 – 29-aastaste hulgas näitas tööjõus osalemise määr viimase aastaga võrreldes nõrka tõusutendentsi 81,6%-st 82,3%-ni, kuid varasematel aastatel oli see veelgi kõrgem, v.a. 2005. aasta. Ootuspäraselt on tööjõus osalemise määr kõige madalam 15-19-aastaste noorte hulgas, kuna enamik selles vanuses noortest alles õpib ja ei ole tööturul aktiivne. Neist noortest töötab või otsib tööd 2013. aasta seisuga 9,4% ehk ligikaudu 6000 noort.

2013. aastal 15 – 26-aastaste noore hõivatute osatähtsus tööealisest rahvastikust pisut vähenes ehk noorte tööhõive määr langes 39,9%-lt 39,5%-le. Viimase dekaadi trend näitab, et tööhõive määr on tõusnud 1,7%. Noorte tööhõive määr langes oluliselt aastatel 2008-2009, mil see kukkus kõige kõrgemast tasemest 42,5% kõige madalamale tasemele 35%. Kui absoluutarvudes oli noorte hõivatute arv alates 2005. aastast langenud 17%, siis noorte töötute arv on kasvanud 13 400-st 14 400-ni ehk 7% võrra. Noorte töötuse määr kasvas aga 12,8%-st 15,9%-ni. Viimase dekaadi kõige madalam töötuse määr iseloomustas kriisieelset aega 2007. aastal (8,9%) ning juba 2010. aastal kasvas see 28%-ni.

Kui ka eelmisel aastal langes kõige rohkem 15 – 19-aastaste noorte töötuse määr (34,5%-st 31,8%-ni), siis 20 – 24-aastaste noorte töötuse määr muutus vaid 1,8 protsendipunkti võrra, moodustades 2013. aastal 17,2%.

Kui 2012. aastal langesid nii naiste kui ka meeste töötuse määrad, siis 2013. aastal on naiste töötuse määr tõusnud 15,7%-lt 16,3%-le. Meeste töötuse määr on langenud 18,8%-lt 15,5%-le. Selle muutuse tulemusena ületas naiste töötuse määr (15,5%) esimest korda meeste oma 2007. aasta järgse perioodi järel. Viimase dekaadi jooksul on meeste omast kiiremini tõusnud naiste töötuse määr 12,4%-lt 16,3%-ni ning ka eestlaste töötuse määr 7,4%-lt 13,3%-ni. Töötuse määr üldiselt on viimasel dekaadi jooksul langenud 24,4%-lt 22,1%-ni. Noorte pikaajaline töötuse määr (5,7%) ehk nende töötute noorte osakaal, kes on töötud olnud aasta või kauem, ei ole muutunud võrreldes 2012. aastaga. Viimase dekaadi jooksul oli kõige madalam pikaajalise töötuse määr noorte hulgas 2006. aastal (2,8%), samas kui 2010. aastal tõusis see 10,4%-ni. Kui võrrelda pikaajalise töötuse määra 2005. aastaga, siis meeste pikaajalise töötuse määr kasvas peaaegu 2 korda 3,7%-lt 6,2%-le, kui aga naistel pikaajalise töötuse määr on langenud 6,5%-lt 5,1%-le.

Noorte sotsiaalne staatus ja majanduslik toimetulek

Viimase kümne aasta jooksul on alla 25-aastaste palgatöötajate kuu keskmine brutotulu kasvanud 55% võrra 368 EUR-lt 569 EUR-ni. Üldine Eesti palgatöötaja kuu keskmine brutotulu kasvas 68% võrra 502 EUR-lt 844 EUR-ni. Selle tulemusel vähenes alla 25-aastaste kuu keskmise brutotulu osakaal Eesti keskmisest kuus protsendipunkti 73%-lt 67%-ni. Alla 25-aastaste meeste kuu keskmine brutotulu on noorte keskmisest brutotulust 13% võrra suurem ehk 645 EUR. Alla 25-aastaste naiste kuu keskmine brutotulu aga 14% väiksem ehk on 491 EUR. Seega oli noorte meeste kuu keskmine brutotulu 31% ehk 154 euro võrra suurem kui naistel.

Sissetulekute jagunemist ühiskonnas hinnatakse suhtelise vaesuse määra põhjal. 2012. aastaks on üle 65-aastaste inimeste hulgas kasvanud 17%-lt 24%-ni nende inimeste osakaal, kelle ekvivalentnetosissetulek on suhtelise vaesuse piirist madalam. Suhtelises vaesuses elavate noorte inimeste (16-24-aastased) hulk eelmise aastaga võrreldes on suurenenud. Ometigi on just 16-24-aastaste noorte hulgas suhtelise vaesuse määr peaaegu kõige kõrgem – 21,5%, mis tähendab et iga viies 16-24-aastane noor elab suhtelises vaesuses. Kuni 15-aastastest noortest elas 2012.a. suhtelises vaesuses 18%, aasta varem 16%.

Kui alates 2006. aastast üksikvanemate suhtelise vaesuse määr on pidevalt vähenenud, siis 2012. aastal pöördus see muutus kasvutendentsiks. 2012. aastal elas ühe või enama sõltuva lapsega üksikvanemaga leibkonnast suhtelises vaesuses 38,5%, mis on 6,5 protsendipunkti suurem kui aastal 2011. Lasterikaste perede suhteline vaesus on viimase aastaga natuke vähenenud (17,9%-lt 17,3%-ni). Positiivse trendina saab välja tuua, et kogu viimase kümnendiga võrreldes alanes suhtelise vaesuse määr lasterikaste perede hulgas 5 protsendipunkti võrra.

Kodanikuaktiivsus ja hoiakud

Euroopa Sotsiaaluuringu andmed näitavad, et lisaks sellele, et noorte huvi poliitika vastus ei ole viimastel aastatel eriti tõusnud ja noortele tundub poliitika keerulisena, on perioodil 2006-2012. aastad suurenenud nende noorte osakaal, kes ei ole poliitikast üldse huvitatud 19,7%-lt 2006. aastal 24,5%-ni 2012. aastal. Positiivse tendentsina on 6 aastaga oluliselt kasvanud valimistel osalenud noorte osakaal - 22,9%-lt 2006. aastal 39,8%-ni 2012. aastal.

Vaadates oma riigi kaitsetahet Eesti noorte seas nähtub, et 2013. aasta oktoobri küsitluse andmetel ei plaani Eestist lahkuda, kui Eestile kallale tungitakse, valdav enamik (69%) 15-19-aastastest noortest. 20-29-aastaste hulgas on see osakaal väiksem ehk veidi üle enamuse (59%) ning hõlmab rohkem neid, kes tõenäoliselt lahkuksid Eestist sõjaohu korral. Kui 15-19-aastastest 65% arvavad, et nad on valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses, kui Eestile tungitaks kallale, siis 20-29-aastaste hulgas on sõjalise ohu korral kaitsetegevuses osalemise valmidust märkinud 58%. Nooremal vanusrühmal on positiivsem hinnang ka sellele, kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni. Siiski on positiivse hinnangu osakaal alates 2010. aastast vähenenud kõigi noorte hulgas.

4. Ülevaade strateegia elluviimisest

4.1. Ülevaade noortepoliitika arengusuundade lõikes

Eesti lõimitud ehk integreeritud noortepoliitika lähenemine, mida on kirjeldatud noorsootöö strateegias, toetub Euroopa Nõukogu lähenemisele ja keskendub noorte kui erisihtrühma esile toomisele arvestades noortepoliitilist vaatenurka. Eesti kuulub oma noortepoliitika poolest riikide sekka, kus noortepoliitika on osa ühiskonna arengule suunatud tegevusest, mitte meetmete hulk teatud vanuserühma elutingimuste parandamiseks⁶ – st arusaama, et iseenese ja ümbritseva kogukonnaga hästi toime tulev noor on ühiskonnas arengueeldusi loov jõud.

Noortepoliitika arengusuundade elluviimine toimus kõikidel haldustasanditel ja erinevates valdkondades. Noorsootöö strateegia 2006-2013 omas selles määravat rolli, sõnastades esmakordselt noortepoliitika mõiste sisu ja selle lõimitult elluviimise ehk erinevate noore elu puudutavate valdkondade koordineeritud ja eesmärgikindla tegutsemise alused ja põhimõtted nagu lähtumine noorest, tema tegelikust olukorrast, huvidest ja vajadustest, noorte osalus ja valdkondadevaheline koostöö. Noorsootöö strateegia 2006-2013 noortepoliitika põhimõtted ja eesmärgid on selle rakendamise perioodil olnud suunavaks juhiseks erinevates valdkondades noortepoliitika arendamisel.

Järgnevalt antakse ülevaade olulisematest tegevustest, mis on aidanud kaasa strateegias määratletud noortepoliitiliste eesmärkide ja tegevusprioriteetide saavutamisele.

1) Noortele suunatud tegevused lähtuvad noorte olukorrast ja nende tegelikest vajadustest

Noortepoliitika arengu üldnäitaja on noore olukord ja elukvaliteet Eestis, mille mõõtmise ja hindamise alused ning vahendeid on arendatud just viimasel strateegiaperioodil. Näiteks riikliku programmi "Noorsootöö kvaliteedi arendamine" raames loodi noorte eluolu seiresüsteem www.noorteseire.ee, mis koondas seni erinevates andmebaasides eraldi käsitletud indikaatoreid ja andmeid erinevate noorte eluoluga seotud valdkondade kohta. Andmebaas on saanud aktiivselt kasutatavaks ja viidatavaks ka teiste noorte sihtrühmaga kokkupuudet omavate asutuste seas.

Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt loodi ka EHISes huvikoolide ja alaealiste komisjonide moodulid, mis annavad ülevaate nii huvikoolide õppekavade, õppurite, pedagoogide jms statistika osas kui alaealiste komisjonide sisulise tegevuse osas, muutes selle kaudu mõlemad töösuunad nähtavamaks nii teistele riigiasutustele, lapsevanematele kui kõigile muudele soovijatele. Eesti Noorsootöö Keskus koostöös maavalitsuste ja noorsootööasutuste võrgustikuga kogus regulaarselt andmeid erinevate noorsootööasutuste ja noorsootöö võimaluste kohta. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo omas EL programmis „Euroopa Noored“ projektide ja projektides osalevate noorte ning noorsootöötajate kohta statistilist ülevaadet läbi programmi üleeuroopalise andmebaasi YouthLink ning osales rahvusvahelises uuringute võrgustikus RAY (*Researched based Analysis of the Youth In Action programme*), mis avaldas regulaarseid uurimisraporteid ning poliitikaülevaateid programmi tulemuste ning mõju kohta programmis osalejatele, noorsootöö organisatsioonidele ja ühiskonnale. Kõik need andmed võimaldasid hinnata noorte olukorda, arvestada noori puudutavaid aspekte eri poliitikasuundade väljatöötamisel ning hinnata poliitikamuudatuste võimalikku mõju. Ministeeriumite poolt noorte kohta regulaarselt kogutud andmed (nt Kultuuriministeeriumi spordiregister), läbi viidud uuringud ja küsitlused (nt Justiitsministeeriumi koostatud kuritegevuse statistika kogumik, ülevaadet menetluspikkusest alaealiste kriminaalasjades ja alaealiste asjadest, kus kannatanuks on alaealine ja Sotsiaalministeeriumi kogutud info registreeritud töötute noorte tausta ja vajaduste kohta) aitasid oluliselt kaasa ülevaate saamisele noorte olukorrast. Selline lähenemine võimaldas luua igakülgset pilti noorte eluolust. Järjest enam teadvustasid riik, kohalikud omavalitsused ja kolmas sektor vajadust kasutada oma otsustes noortevaldkonna-alast kvaliteetteavet. Noorteseire ja EHISe arendamise ning muude noori puudutavate

⁶ Põhineb uuringus „Study on the state of young people and youth policy in Europe; IARD, 2001.“ sõnastatud noortepoliitika kontseptsioonide erisuste kirjeldusel. Vt http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/documents/EKYP/Youth_Policy/docs/Better_understanding/Study_on_the_state_of_you.pdf.

andmete koondamise tulemusena on täna võimalik hinnata noorte olukorda, arvestada noori puudutavaid aspekte eri poliitikasuundade väljatöötamisel ning hinnata poliitikamuudatuste võimalikku mõju.

2) Noored osalevad neid puudutavates otsustusprotsessides ja poliitike kujundamises

Noorte kaasamine otsustusprotsessidesse on üks peamisi noorsootöö ja noortepoliitika eesmärgi ja aluspõhimõtteid. Selle rakendamiseks täiendati noorsootöö seadust noortevolikogude tegevust määratlevate sätetega ning käivitati riiklik programm noorte osaluskogude loomiseks ja arendamiseks nii maakondlikul kui kohalikul tasandil. Noorte ja otsustajate vahelise dialoogi loomisele aitasid oluliselt kaasa programmi „Euroopa Noored“ raames kohalike noorteseminaride korraldamiseks toetatud projektid ja demokraatiaprojektid, milles osales kokku 8958 Eesti noort. Kaasamispraktika laienemist toetas alates 2011. aastast Eesti Noorteühenduste Liidu koordineeritud ja programmi „Euroopa Noored“ toel ellu viidud struktuurse dialoogi korraldamine Eestis, milles osales 3586 noort. Ühed vanemad riigi poolt toetatud kaasamispraktikal põhinevad noortesündmused Eestis olid „101 last Toompeale“ ja „Noorteparlament“.

Noorte kaasamine ministriumite poolt ja nende haldusalas muutus strateegia perioodil üha tavaprasemaks nii seaduseelnõude, arengukavade kui noortele suunatud meetmete väljatöötamisel. Nii olid Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas noored esindatud nt noorsootöötaja kutsekomisjonis, SA Innove Karjääriteenuste Koostöökogus, Euroopa Noored Eesti büroo rakendatava programmi „Euroopa Noored“ nõukogus, lisaks kaasatud esinduskogude kaudu erinevate teemade lõikes. Siseministeeriumi haldusalas kaasati noori nt Politsei- ja Piirivalveameti ennetusprojektide ning Päästeameti info- ja ohutuspäevade teostamisel, vabatahtliku tegevuse tööühma. Noored olid kaasatud Sotsiaalministeeriumi haldusalas nt noortespetsiifiliste tööturumeetmete planeerimisse, alkoholi ja tubaka rohelise raamatu ning lastekaitse seaduse väljatöötamisse. Justiitsministeerium kaasas noori nt valimisea langetamise aruteludesse, „Vägivalda vähendamise arengukava“ ning selle iga-aastase aruande koostamisse.

3) Lõimitud noortepoliitika kujundamine, planeerimine ja teostamine toimub erinevate osapoolte koostöös

Erinevate valdkondade ja ministriumite haldusalade ülese tegevuse ja lõimitud noortepoliitika rakendamise osas on võimalik esile tõsta mitmeid häid näiteid. Haridus- ja teadusministri ning sotsiaalministri vahel 2008. aastal sõlmitud karjääriteenuste koostöölepe alusel käivitati 2009. aastal Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) kaasrahastatav programm „Karjääriteenuste süsteemi arendamine“, mille eesmärgiks oli tõsta karjääriteenuste kvaliteeti ja muuta teenused kõigile kättesaadavaks. Programmi elluviijaks oli SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus, kuhu loodi 2009. aastal karjääri- ja õppenõustamisteenuste koostöökogu eesmärgiga arendada elukestvalt kättesaadavad karjääri- ja õppenõustamisteenused ühtselt toimivaks ja koordineeritud süsteemiks, mis on kooskõlas teenuste integreerimise põhimõtetega. Täiendavalt pandi alus piirkondlike karjääriteenuste koostöökogude loomisele, mille eesmärgiks oli võrgustikutöö parandamine erinevate karjääriteenuste pakkujate ja partnerite vahel. Justiitsministeeriumi koordineerimisel viidi koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi, Siseministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Välisministeeriumi ning nende valitsemisala asutustega ellu „Vägivalda vähendamise arengukava aastateks 2010-2014“. Lisaks kaasati arengukava rakendamisse kohalikud omavalitsused, mittetulundusühingud ning eraettevõtted ja laiem avalikkus tervikuna. Haridus- ja Teadusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ning Ettevõtluse Arendamise SA koostöös valmis 2010. aastal ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik!“. Kaitseministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning riigikaitseõpetust õpetavate koolide koostöös toimus riigikaitseõpetuse kui gümnaasiumi valikaine arendamine, mis toetas sh noorsootöö meetme 6 elluviimist. Kultuuriministeeriumi eestvedamisel koostati valdkondlik strateegia „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“, mille põhimõtted ja valdkondlikud prioriteedid on seotud mitteformaalses õppes ning noortele suunatud kultuuriloomega. „Lõimumiskava 2008-2013“ raames toetas ministeerium erinevast rahvusest noorte suhtlemist ja koostegevusi. EMP finantsmehhanismi 2009–2014 perioodi programmi „Riskilaste ja -noorte heaolu“ rakendamiseks sõlmiti Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi vahel kolmepoolne lepe ning programmi tegevused on suunatud nii esmasele ennetusele kui ka juba riskirühma sattunud lastele ja nende lähivõrgustikule ning kohalike omavalitsuste võimekuse tõstmisele sellega tegelemiseks.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et nii nende tegevuste kui kõigi teiste noortesse puutuvate protsesside kavandamisel tihenes osapoolte teadlikkus noortepoliitika ühise planeerimise ja elluviimise vajalikkusest ning saadi kogemused konkreetsest koostööpraktikast.

4.2. Ülevaade noorsootöö meetmete lõikes

Meede 1. Noorsootöö kvaliteedi hindamissüsteemi väljatöötamine ja rakendamine

Noorsootöö kvaliteedi arendamise vallas oli peamiseks tulemuseks ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ väljatöötamine ja elluviimine. Programmi viis ellu Eesti Noorsootöö Keskus koostöös SA Archimedes Euroopa Noored Eesti bürooga. Valmisid kvaliteedihindamise käsiraamat ning hindamisvormid enese- ja välishindamise läbiviimiseks. Programmiga sooviti aidata kaasa kohaliku tasandi noorsootööteenuste kvaliteedi arenemisele, et selle kaudu suurendada noorte võimekust tööturule sisenemiseks ja seal toimetulemiseks. Kvaliteedihindamise kaudu said nii osalenud kohaliku omavalitsuse esindajad kui välishindajateks olnud noorsootöötajad mujalt kohalikest omavalitsustest ja noorsootööasutustest paremini teadlikuks hinnatava omavalitsuse noorsootöö hetkeolukorrast. Samuti oli tegemist väga olulise ja tulemusliku meetmega kohaliku omavalitsuse noorsootöö tegijate toetamisel ja nõustamisel ning arenguvõimaluste kaardistamisel. Hindamise läbiviimine pakkus kohaliku tasandi noorsootöötajatele hea võimaluse kogemuste, sh heade praktikate vahetamiseks. Aastatel 2010-2013 osales vabatahtlikus kvaliteedihindamises 73 kohaliku omavalitsust. Neist ühes viidi läbi ka kordushindamine. Kõik osalenud kohalikud omavalitsused jäid hindamisega ja selle kaudu saadud nõustamise ja toega rahule.

2013. aastal viidi kvaliteedihindamine läbi 11 kohalikus omavalitsuses, valmis kvaliteedinäitajaid kirjeldavate andmete kogumiseks hindamistulemuste ja kasutegurite analüüs. Lisaks korraldati 10 kvaliteedi hindamise alast koolitust 141-le inimesele⁷.

Meede 2. Noorte osaluse ja kaasatuse suurendamine noorsootöö kavandamisel, teostamisel ja hindamisel

Noorsootöö tegemine noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse, on üks noorsootöö põhimõtetest, mis võeti aluseks noorsootöö korraldamisel ja elluviimisel läbivalt kõigis tegevustes kogu strateegia perioodi vältel. Antud põhimõtte sai aluseks noorsootöö valdkonna partnerite tegevuste sisulisele hindamisele noorsootöö tegevuste planeerimisel ja elluviimisel kohalikul ja üleriigilisel tasandil ning sätestati nt riigieelarveliste eraldiste lepingute raames. Samuti jälgiti meetme eesmärgi rakendumist riikliku ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames, kus noorte kaasatuse ja osaluse teema oli oluline kõigis alalõikudes (koolitus, kvaliteedi arendamine, uuringud, noorte sotsialane kaasatus) ja ERF meetmes „Avatud noortekeskuste, teavitamis- ja nõustamiskeskuste ning huvikoolide kaasajastamine“ investeeringute kava 2007–2015, kus juba eeltaotluste hindamisel tõsteti olulisena esile noorte osalemine planeerimisprotsessis ja planeeritud kaasatust hilisemates projekti etappides.

Üleriigiliste noorteühingute aastotuse taotluste hindamise üheks kvaliteedikriteeriumiks oli lisaks üldisemale noorsootöö põhimõtete järgimise hindamisele ka konkreetselt noorte osalus ühingu tegevuse üle otsustamises ja nende kaasatus ühingu juhtimisse (noorte liikmelisus juhatuses). Maavalituste vahendatud tegevuste osas tõsteti noorte osalus ja kaasamise vajadus lepingutes eraldi esile nii avatud noortekeskuste kui teavitamis- ja nõustamiskeskuste toetamise tingimustes, aga iseäranis maakondlike noortekogude tegevuste kavandamisel ja elluviimisel.

Kokkuvõtlikult iseloomustab noorte suuremat kaasatust noorsootöö protsessidesse suurenenud noorte vahetu või siis nende esindajate kaudu kaasamine ja nende osalemine nii konsultatsiooni- kui kooskõlastuspartneritena valdkondlike tegevuste kõikides etappides, seda nii kohalikul kui üleriigilisel tasandil. Nii oli näiteks Eesti Noorteühenduste Liidu ja teiste noorte esindusorganisatsioonide ja noorteühingute roll oluline uue noorsootöö

⁷ Siin ja edaspidi on kaldkirjas esitatud 2013. aasta olulisemad tulemused meetmete lõikes.

seaduse, aga ka noorteühingute rahastamisemudeli ja noortekogude programmi väljatöötamisel, noorte esindajad olid kaasatud programmide-projektide hindamiskogudesse (ESF, ERF, EL programm „Euroopa Noored“ jm).

2013. aastal programmi „Euroopa Noored“ raames toetatud projektidest 59% kaasasid vähemate võimalustega noori või olid esitatud nende poolt.

Meede 3. Noorsootöötajate professionaalseks arenguks tingimuste loomine ja noorsootöötaja kutse väärtustamine

Noorsootöötajate professionaalset arengut toetas strateegia perioodil vaieldamatult kõige enam ESF programm „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“, mille raames töötati välja noortevaldkonna mitteformaalse õppe koolituspõhimõtted ja toimusid koolitused. Jätkuvalt sai noorsootöö-alast tasemekoolitust omandada kolmes õppeasutuses.

Noorsootöötaja kutse väärtustamise kõige olulisema aspektina saab välja tuua noorsootöötaja kutsestandardi esmakordse kinnitamise 2006. aastal. 2012. aastal kinnitati uued, Euroopa 8-tasemelise kvalifikatsiooniraamistikule vastavad noorsootöötaja kutsestandardid. Lisaks loodi kutse väärtustamiseks 2006. aastal tunnustussüsteem, millega tõsteti esile noorsootöösse panustanud ning valdkonda edendanud inimesi ja organisatsioone; silmapaistvamaid ja olulisemaid algatusi, millel oli oluline mõju kohalikul, maakondlikul või üleriigilisel tasandil. Noorsootöötajate tunnustamise tõi noortele lähemale 2012. aastal moodustatud noorte komisjon, kes valis riiklikuks tunnustamiseks igas kategoorias noorte lemmiku.

Noorsootöö kaudu saadud mitteformaalse õppe kogemuste väärtustamiseks ja esiletoomiseks avati 2010. aastal noorte õpitu ning kogetu tõendamist ja arvestamist võimaldav online CV-keskkond, kus oli võimalik erinevad formaalsed ja mitteformaalsed kogemused, teadmised ja oskused välja tuua ja neist põhjalik CV koostada. Selline CV aitas suurendada tööandjate ning tasemehariduse pakkujate teadlikkust mitteformaalses õppes õpitust ning seeläbi ka noorsootöö kutsest. Noorsootöös õpitu teadvustamisele ja tunnustamisele aitas kaasa ka EL programmi „Euroopa Noored“ raames väljaantav Noortepassi tunnistus (Youthpass), mis kirjeldab ja tõendab projekti käigus omandatud mitteformaalset ja informaalset õpikogemust ja – tulemusi, mille olulisust ja kasulikkust kinnitas 2013. aastal Euroopa Komisjoni tellitud rahvusvaheline Noortepassi mõju uuring. Nii noortepassi protsessis osalemine kui Euroopa Noored Eesti büroo korraldatud samateemalised noorsootöötajate koolitustegevused on mõjutanud kvaliteetsema ja mõjusama noorsootöö kujunemist. Tööandjate teadlikkuse suurendamiseks noorsootööst kui mitteformaalse õppe kogemuse väärtustest viidi läbi tööandjatele suunatud teavituskoolitusüritusi, ilmusid artiklid, valmis ettevõtjatele suunatud materjal noorsootöö kasulikkusest ja arvestamisest noore tööle võtmisel.

2013. aastal toimus noorsootöö inspiratsioonipäev „Teekond tulevikku“. Noortega töötavatele spetsialistidele korraldati 61 koolitust, 1283le osalejale. Noortele suunatud portaali stardiplats.ee kasutajate arv tõusis 7500le⁸ (ca 2500 kasutaja võrra võrreldes 2012. aastaga).

Meede 4. Noorsootöö struktuuri jätkusuutlikkuse ja arengu tagamine, sh EL tõukefondide tulemuslik rakendamine

Noorsootöö struktuuri kestliku arengu huvides toetati riigieelarvest avatud noortekeskusi, teavitamis- ja nõustamiskeskusi, alaealiste komisjone ning noortekogusid. Kogu perioodi vältel toetati rahaliselt ka noortevaldkonna võrgustike tegevust (nt Eesti Noorsootöötajate Ühendus, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Kooriühing, Eesti Kutsekoolide Spordi Liit, Eesti Akadeemiline Spordiliit, Eesti Muusikakoolide Liit, Eesti Huvijuhtide Liit jm). Eesmärgiga kaasata tegevustesse rohkem noori ja muuta teenused mitmekülgsemaks toetati aastatel 2010-2013 ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ kaudu 150 noortekeskust üle Eesti. Raha oli ette nähtud järgmisteks tegevusteks: huvitegevuse korraldamine noortekeskustes; kogukonna arengut soodustavate noorte omaalgatuste toetamine; mobiilse (otsiva)

⁸ Aastal 2011 oli registreeritud kasutajaid 3022.

noorsootöö korraldamine, tööelu ja ameteid tutvustavad tegevused ning noorte nõustamine; tervistava ja arendava puhkuse korraldamine noortelaagrites. Suurima mõjuga kohaliku tasandi noortevaldkonna struktuuri arendamisele ja teenuste kättesaadavuse suurendamisele oli 2008. aastal kinnitatud „Elukeskkonna arendamise rakenduskava” prioriteetse suuna „Hariduse infrastruktuuri arendamine” meetme „Avatud noortekeskuste, teavitamis- ja nõustamiskeskuste ning huvikoolide kaasajastamine” investeringute kava aastateks 2007–2015 elluviimine. Meetmest toetati ühtekokku 52 objekti ehitamist või renoveerimist: 37 avatud noortekeskust, 3 teavitamis- ja nõustamiskeskust, 12 huvikooli. Siiski olid noorsootöö infrastruktuuri vajadused rahastamisvõimalustest suuremad – taotlusi laekus peaaegu neli korda rohkem võrreldes eraldatud toetustega. Rahaliste toetuste abil arendati kohaliku tasandi noortekeskused noorte ja ka kogukonna jaoks tunnustatud kooskäimis- ja tegutsemispaikadeks, väga oluliselt parandati noortekeskuste ja teiste noorsootöö struktuuri kuuluvate asutuste mainet ja tuntust. Noorsootöö struktuuride arvu kasvuga suurenes kohalikul tasandil tegutsevate noorsootöötajate arv.

2013. aastal viidi läbi avatud taotlusvoor "Noorte- ja noorsootööorganisatsioonide võime kaasata riskilapsi ja noori on paranenud". Sotsiaalse tõrjutuse ennetamiseks noorsootöö teenustes osales kokku 21 749 noort. Viidi läbi avatud noortekeskuste ja huvikoolide projektikonkursid. Sõlmiti lepingud noortevaldkonna peamiste partneritega.

Meede 5. Koostöö arendamine noorsootöö valdkondade vahel kõikidel tasanditel ja noorsootöö strateegias sätestatu kajastamine valdkonna kõikide tasandite arengukavades

Erinevate valdkondade ja ministeeriumite haldusalade ülene tegevus ning lõimitud lähenemine kujunes strateegia perioodil tavapärasemaks. Valdkondadeülese tegevuse osas on võimalik esile tõsta mitmeid häid näiteid riigi tasandil (nt ministeeriumidevahelised algatused karjääriteenuste, riskinoorte kontekstis, aga ka katusühingute omavaheline koostöö). Suurenenud on ka erinevate valdkondade spetsialistide koostöö kohalikul tasandil noorte vajadustest lähtudes (nt kohalike omavalitsuste kvaliteedihindamise protsessi raames). Noorsootöö strateegia eesmärgid võeti strateegia elluviimise perioodil valdkonna kõikidel tasanditel tegevuse aluseks.

2013. aastal pööras Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus oma tegevuste kaudu suuremat tähelepanu mobiilse noorsootöö teenuse ja mentorluse arendamisele, kinnitas ühenduse uue arengukava.

Meede 6. Kodanikuteadlikkuse ja -kasvatuse suurendamine ning mitmekultuurilisuse väärtustamine

Antud meetme aluseks olid strateegias seatud noorsootöö põhimõtted nagu lõimimine, võrdne kohtlemine ning sallivus ja partnerlus – nende kõigi rakendamine läbivalt noorsootöö tegevustes suurendas noorte teadlikkust kodanikuks olemisest ja mitmekultuurilisusest⁹. Seda toetasid erinevad ühiskonnas ja otsustusprotsessides aktiivselt kaasalõõmise soovi ja harjumuse arendamisele suunatud ning rahvusvahelistumisega seotud strateegia meetmed (28-32) ning nende raames elluviidud tegevused, sh Eesti Noorteühenduste Liidu poolt läbiviidud varivalimised, osalussimulatsioonid ja osaluskohvikud, aga ka muud programmid ja projektid, nagu näiteks EL programmi „Euroopa Noored“ raames läbiviidud algatused, eriti programmi demokraatiaprojektide alalõigus.

Kodanikuteadlikkuse ja -kasvatuse suurendamiseks käivitati kaks programmi: „Isamaalise kasvatuse programm“ (aastatel 2010-2012 osales kokku 1924 noort) ja „Kodulooline teadus- ja haridusprogramm“ (aastatel 2010-2011 osales kokku 884 noort). Isamaalise kasvatuse programmi eesmärgiks oli toetada noorte oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemist ja soodustada ühiskondlikult aktiivsete, oma riiki, keelt ja kultuuri väärtustavate kodanike kujunemist. Selleks korraldati näiteks isamaaliste esseede ja olemuslugude konkursse, arvutijoonistuse- ja fotokonkursse. Koduloolise teadus- ja haridusprogrammi eesmärgiks oli toetada Eesti

⁹ Mh kajastavad trende järgmised analüüsid ja uuringud: Jõe, H. (2009). Noored ja vabatahtlik tegevus, *Noortemonitor* 2009. Kaitseministeerium (2009). Avalik arvamus ja riigikaitse. Allekand, A., Lill, H. (2009). Noored ja riigikaitse. *Noortemonitor* 2009. Praxis. (2012). Noorte osalemine noorsootöös. *Noorteseire aastaraamat 2011*. Ernst&Young Baltic AS (2013). Noorsootöö kvaliteedi hindamise tulemuste ja kasutegurite analüüs 2010-2013. Jne.

identiteeti kajastava kultuuripärandi kaitset ja väärtustamist noortele kodukohta tundmaõppimise kaudu. Projekti raames korraldati kodu-uurimise konverents, anti välja erinevaid trükiseid, toimusid koolitused ja õppereisid.

2013. aastal korraldas Eesti Noorteühenduste Liit „Varivalimiste“ raames üle Eesti: 40 koolis osalussimulatsioonid; 52 koolis debatil poliitikute; 3 avalikku debati videoülekanedega; 15 töötuba laagrites. Lisaks toimus üle Eesti 15 osaluskohvikut, kus osales kokku üle 1600 noort. EV95 projekti „Noored ja ääred“ raames korraldati kaks taotlusvooru ja toimus 52 noortevahetust, kus osales 1178 noort.

Meede 7. Noorte õigusrikkumiste, sh korduvrikkumiste ennetamisele suunatud programmide ja projektide arendamine ja rakendamine

Aastatel 2006-2013 loimiti alaealiste õigusrikkujatega töötamise valdkond senisest paremini noorsootöö valdkonnaga. Jätkus alaealiste komisjonide tegevuse riiklik koordineerimine ja reguleerimine ning toetamine nii rahaliselt kui mitterahaliselt. Kuni 2009. aastani eraldati rahalist toetust ka kohalike omavalitsuste ja mittetulundussektori ühingu poolt läbi viidavate õigusrikkumise ennetavate projektide läbiviimiseks. Kõige olulisemaks mitterahaliseks toetuseks komisjonidele oli koolituste ja täiendkoolituste pakkumine osana noorsootöö koolitussüsteemist. Koolitusi pakuti nii komisjonide uutele liikmetele (põhiteadmiste ja –oskuste koolitus) kui pikaajalistele liikmetele (erioskuste koolitus). Eraldi tähelepanu pöörati alaealiste komisjonide liikmete noortega töötamise oskuste arendamisele, sh eri meetodite kasutamise võimalustele. Noorte õiguste ja heaolu tagamiseks alaealiste komisjonis läbiviidavas menetluses seirati kogu perioodi vältel komisjonide tegevust. Selleks loodi 2008. aastal EHISe juurde eraldi moodul. Järjekindla seire, alaealiste komisjonide liikmetele pakutud noorsootööalaste koolituste ning noorsootööasutuste ja komisjonide vahelise koostöö soodustamise tulemusena paranes oluliselt alaealiste komisjonide koostöö noorsootööasutustega kohalikul tasandil. Suurenes avatud noortekeskuste ja teiste noorsootööasutuste pakutavate noorteprogrammide ja –projektide rakendamine mõjutusvahendina.

„Tegevuskava noorte toimetuleku toetamiseks, sh alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks ja vähendamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas aastatel 2009-2011“ kaudu toetati tegevusi noorte probleemide varajaseks märkamiseks ja ennetustööks üldhariduskoolides ja kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolides ning kavandati tegevused töös alaealiste õigusrikkujatega alaealiste komisjonides. Tegevuskava peamiseks tulemuseks oli noorsootöö- ja haridusvaldkonna parem koostöö nii kooli, omavalitsuse, maakonna kui riigi tasandil. Tegevuskavast kasvas välja laiaulatuslik koostöö – EMP 2009-2014 perioodi finantsmehhanismist rahastatav partnerlusprogramm „Riskilaste ja –noorte heaolu“, mis ühendab lastekaitse, hariduse, noorsootöö ja õiguskaitse valdkonna ning viiakse ellu Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Justiitsministeeriumi koostöös.

2013. aastal sõlmiti alaealiste komisjonide tegevuse toetamiseks lepingud 15 maavalitsusega. Eestis tegutses kokku 68 alaealiste komisjoni (15 maavalitsuste juures, 8 Tallinna linnaosade ja 45 kohaliku omavalitsuse komisjoni). EHISe andmete põhjal koostati põhjalik ülevaade alaealiste komisjonide tegevusest 2012. aasta andmete põhjal.

Meede 8. Sõltuvus- ja teiste riskikäitumist soodustavate ainete tarbimise ennetamine

Noorte seas tervislike eluviiside propageerimiseks ja HIV ennetamiseks toetati kogu perioodi vältel noortelt noortele koolituste ja ennetusürituste korraldamist. Igal aastal jõudis HIVi ennetuslik info koolituste ja ennetusürituste kaudu ligikaudu 1000 nooreni. Alates 2012. aastast on noortelt noortele koolitused suunatud eelkõige kutsekoolides ja HEV-koolides õppivatele noortele ning lisaks püütakse senisest enam kaasata vene keelt kõnelevaid ja puuetega noori. Suure tõenäosusega on noortelt noortele koolitustel ja ennetusüritustel noortepärasel moel jagatud informatsioonil oma osa selles, et koolinoorte HIVi-teadlikkus on heal tasemel ning HIVi nakatumine puudub Eestis pigem üle 20-aastaseid inimesi kui nooremaid¹⁰. Ennetusalast informatsiooni

¹⁰ Vt näiteks

https://intra.tai.ee/images/prints/documents/139876259327_HIV%20noustamise%20ja%20testimise%20teenuse%20kasutamine%202013%20aastal.pdf

edastasid noortele ka teavitamis- ja nõustamiskeskused, mille ülesandeks oli koostöö koordineerimine tervisealase esmase informatsiooni edastamisel noortele ning vajadusel ka suunamine erialaspetsialistideni. Mitmed maakondlikud ja ka üleriigiline noorte infoportaal edastasid tervise (sh HIV ennetuse) alast esmast infot.

2013. aastal sõlmiti noorelt-noorele tervisliku eluviisi propageerimiseks, koolituste ja ennetusürituste korraldamiseks lepingud järgmiste partneritega: MTÜ Süda-Eesti Sotsiaalkeskus, Eesti Assotsiatsioon ANTIAIDS, MTÜ Living for Tomorrow.

Meede 9. Probleemkäitumise põhjuste teadvustamine ja sekkumismehhanismide kavandamine

Ajavahemikus 2006-2013 algatati kahel korral õigust rikkunud noorte kohtlemise süsteemi terviklikult uuendamine, et paremini tagada nende õigused ja huvid ning aidata senisest tõhusamalt kaasa noorte resotsialiseerimisele. 2006. aastal algatati alaealise mõjutusvahendite seaduse muutmine, mis lõppes 2011. aastal peale I lugemist eelnõu Riigikogu menetlusest väljaarvamise. Üheks menetlusest väljaarvamise põhjuseks oli uue tervikseaduse eelnõu algatamine 2011. aastal. Uue tervikseaduse koostamise kasuks otsustati, kuna alaealiste komisjonide tegevuse analüüsid viitasid probleemidele süsteemi korralduses, mitte niivõrd ühe või teise sätte vähesele toimimisele olemasolevas seaduses. 2013. aasta detsembris läbis uus lapse õiguserikkumise juhtumisse sekkumise seaduse eelnõu ametliku kooskõlastamise. Kooskõlastamisel tehtud ettepanekute alusel otsustati eelnõu menetlus peatada ning alustada alaealiste õigusrikkujatega töötamise vastutusala Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalast Sotsiaalministeeriumi valitsemisalasse üleandmist. Alaealiste õigusrikkujatega töötamise vastutusala kuulub sisuliselt, aga ka alaealiste komisjoni suunatud laste profiili poolest pigem lastekaitse- kui haridusvaldkonda – see võimaldab terviklikumat lähenemist lapse käitumise probleemile ja selle põhjustele, sh vanemluspraktikatele lapse perekonnas.

2013. aastal sõlmiti koostööleping alaealiste komisjonide ja Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse vahel eesmärgiga mitmekesisendada ja suurendada mõjutusvahendite kohaldajate ringi üle Eesti, mille raames korraldati 5 seminari. Viidi läbi projektikonkurss, et suurendada mõjutusvahendite kohaldajate ringi ning tõhustada kogukondliku ennetustööd.

Meede 10. Vähem võimalusi omavatele noortele suunatud huvitegevuse ja huvihariduse kättesaadavuse toetamine

2006. aastal võeti Riigikogus vastu uus huvikooli seadus, mis lõi senisest laiemad võimalused huvihariduse kättesaadavuse, paindlikkuse ja õppe kvaliteedi arendamiseks. Seaduse peamiseks uuendusteks olid huviharidusstandardi kehtestamine ning koolituslubade süsteemilt EHISE registreeringutele üleminek. Huviharidusstandard kehtestas esmakordselt Eestis huvihariduse ühtsed nõuded, huvihariduse eesmärgi ja ülesanded. EHISEle üleminek tegi võimalikuks tagada huvikoolidena tegutsevate asutuste kvaliteedi; kõigile kättesaadava, asjakohase ja ülevaatliku huvihariduse kaardistuse; huviharidusalase statistika ja analüüsi.

Selleks et tagada huvitegevuse ja huvihariduse kättesaadavus võimalikult paljudele noortele, olenemata nende võimalustest, toetas Haridus- ja Teadusministeerium iga-aastaselt lasterikaste perede (kus on neli või enam alaealist last või nelja- või enamalapseline pere, kus lapsed jätkavad õpinguid kõrgkooli või kutsekooli päevases õppes) laste osalemist huvihariduses ja –tegevuses (sh koolituseks vajamineva varustuse soetamist) läbi Eesti Lasterikaste Perede Liidu. Liit jagas lasterikaste perede lastele toetust huvikoolituseks ja selleks vajamineva varustuse soetamiseks aastas maksimaalselt 320€ ühe õpilase kohta.

Meetme täitmisele aitas oluliselt kaasa ka ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” raames eraldatud toetus Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendusele noortekeskuste tegevuste arendamiseks. Aastatel 2010-2013 korraldasid noortekeskused toetuse abil huvitegevust ja mobiilset ehk otsivat noorsootööd, viisid ellu kogukonna arengut toetavaid noorte algatusi, tutvustasid noortele tööelu ja erinevaid ameteid, nõustasid noori ning korraldasid puhkelaagreid noortele. Tegevused olid suunatud toimetulekuraskustes noortele vanuses 7-11 ja tõrjutuse riskiga noortele vanuses 12-16.

2013. aastal eraldati toetust Eesti Lasterikaste Perede Liidule laste osalemiseks huvihariduses ja –tegevuses.

Meede 11. Huvikoolide ja huvitegevust pakkuvate institutsioonide arendamine

Huvikoolide arendamisele aitasid kõige enam kaasa EL tõukefondide vahendid – perioodiks 2007-2015 toetati investeringute kava alusel 12 huvikooli põhivara soetamist ja renoveerimist. Aastast 2011 toimus huvikoolidele projektikonkurss „Varaait“, mille eesmärgiks oli õppevahendite soetamise ja restaureerimise kaudu kaasajastada huviharidust, mitmekesistada huvikoolide õppekavade ning vähemate võimalustega noorte osalust noorsootöös. Toetusi eraldati aastas keskmiselt 99-le projektile.

Huvihariduse võrgustike ja ühistegevuste arendamiseks toetati pärimuskultuuri ja huvihariduse valdkonnas noortele suunatud tegevusi, nt Pärimusmuusika Keskust, X ja XI noorte laulu- ja tantsupeo (sh üleriigilise õpilastööde näituse „Maa ja ilm“) ning Baltimaade üliõpilaste XV ja XVI laulu- ja tantsupeo ettevalmistust ning läbiviimist.

2013. aastal laekus Varaait projektikonkursile 124 huvikooli taotlust, millest toetati 109 projekti. Toetati Pärimusmuusika Keskust eesmärgiga tutvustada ja populariseerida pärimusmuusikat (sh nt pärimusmuusika koduõppe koordineerimist, August Pulsti Õpistu ja Teabekogu, pärimusmuusika õppelaagrit noortele jm).

Meede 12. Huvitegevuses ja huvihariduses kasutatavate meetodite ja vahendite mitmekesistamine, sh uute meetodikate arendamine

Vastavalt uuele huvikooli seadusele ja huviharidusstandardile hakati aastast 2009 välja töötama huvikoolide näidisõppekavasid ja uuendama ainekavasid. 2013. aasta lõpuks valmisid erialaliitude juhatusena koostöös üldkultuuri, muusika, kunsti ja tehnika valdkondade õppekavade üldosad. Ainekavasid valmis üldkultuuri valdkonnas kokku 42: 7 looduses, 13 tehnikas, 4 tantsus ja 18 üldkultuuris. Muusikas valmis 15 ainekava, kunstis 5 ainekava. Spordis valmis kergejõustiku üldosa ja ainekava. Õppekavaarendus aitas oluliselt kaasa huvikoolides pakutava õppe kvaliteedile.

Alates aastast 2008 pöörati huvihariduses suuremat tähelepanu tehnikavaldkonnale. Selleks viidi huvikoolide töötajatele läbi arendusseminare, toimusid õppevisiidid Eesti ja Läti huvikoolidesse. 2009. aastal moodustati Eesti Noorsootöö Keskuse juurde nõukogu, kuhu kaasati Huvikeskuste Juhtide Kogu esindajad, üldhariduskoolide tehnikaringide aktiivsed õpetajad ja klubide esindajad. Koostöös viidi läbi seminare ja nõupidamisi, aga ka üleriigilisi õpilastööde minimudelite näitusi. Kõik need tegevused aktiveerisid märkimisväärselt tehnikahuvihariduse õpetajaid, paranes õppekvaliteet, suurenes koostöö üldhariduskoolidega ning noorte huvi ja võimalused osaluseks tehnikaringides.

Selleks et väärtustada laste ja noorte tervislikku erisust, taunida laste ja noorte liigset survestamist, teavitada üldsust alaealiste riskidest spordiõppes ja võimalustest riske maandada, valmis 2013. aastal soovituslik kokkulepe „Alaealiste kaitse spordis ja üleminekute Hea Tava“, mille allkirjastasid Haridus-ja Teadusministeerium, Eesti Maaomavalitsuste Liit, Eesti Akadeemiline Spordiliit, Eesti Koolispordi Liit, Eesti Kutsekoolispordi Liit, Rakvere Spordikool, Eesti Lastevanemate Liit ja Eesti Lastekaitse Liit.

2013. aastal toimus konverents „Alaealiste kaitse spordis“, valmisid infomaterjalid „Laste ja noorte kaitse tõhustamine spordis“ lastevanematele ja laste sporditegevuse korraldajatele.

Meede 13. Noorte infokanalite koostöö arendamine tagamaks info kättesaadavus noortele elukoha läheduses ning noortepärasel vormis

Noorteinfo kättesaadavuse tagamiseks toetati iga-aastaselt noorteinfo teenusepakkujaid, eesmärgiga tagada noortele ligipääs mitmekülgsel ja kvaliteetsel infole. Erinevatest noorteinfo suundades sai strateegia rakendamise perioodil suurimat toetust noorte karjääriinfo arendamine ESF vahenditest toetatud riiklikust programmist „Karjääriteenuste süsteemi arendamine“, mille raames programmi elluviija SA Innove koordineeris karjääriinfo kättesaadavust teavitamis- ja nõustamiskeskustes.

Tänu riigieelarve ja välisvahendite kasutamisele kujunes välja noortele infoteenuse pakkujate võrgustik, mille kaudu tagati noorele ligipääs tasuta kvaliteetsele infole. Edukalt kasutati tänapäevaseid internetipõhiseid infokanaleid. Eesti noorteinfo oli kättesaadav portaali www.noorteportaal.ee kaudu¹¹. Eurodesk Eesti vahendas sama portaal kaudu noortele ka Euroopa noorteinfot. Lisaks kesksetele infokanalitele oli praktiliselt kõigil Eestis tegutsevatel noorte- ja noorsootööorganisatsioonidel ning nende ühendustel oma infokanalid ja võrgustikud, mille kaudu noortele oma tegevust tutvustati ja osalusvõimelustest teavet jagati. Kindel koht noorteinfo kättesaadavuse toetamisel oli iga-aastaselt infomessil „Teeviit“¹² ja noorsootöö infolehel AKEN¹³.

Programm „Euroopa Noored“ tutvustamiseks toimus 2013. aastal 77 esitluspäeva, kus osales 3882 noort ja noorsootöötajat. Esitlused toimusid nii noorte infomessidel (Teeviit, Intellektika, Suunaja, Viljandi haridusmess jne), koolides, noortekonverentsidel ja teistel suurematel noorteüritustel kui ka noorsootöötajate jt noortega töötavate spetsialistide (nt Töötukassa karjäärispetsialistid) kohtumistel.

2013. aastal laiendas Euroopa Noored Eesti büroo maakondlike partnerite võrgustiku peaaegu üle Eesti. Partnereid ei olnud ainult Hiiumaal ning Harjumaal. Maakondlikud partnerid tegutsesid programmi Euroopa Noored info levitamiseks ning projektiideede nõustamiseks. Euroopa Noored Eesti büroo partnerid Tartumaalt, Ida-Virumaalt, Läänemaalt, Raplamaalt, Viljandimaalt, Järvamaalt, Põlvamaalt, Valgamaalt, Lääne-Virumaalt, Võrumaalt, Jõgevamaalt, Pärnumaalt, Saaremaalt jagasid infot umbes 8500-le noorele, noorsootöötajale ja lapsevanemale üle Eesti.

2013. aastal toetati noorteinfo teenuse osutamist kõigis maakondades, teenus pakkujatena toetati 20 noorteinfo teenuse osutajat ja karjääriteenuste osutamist 17 piirkondlikus keskses. Korraldati traditsiooniline noorte infomess Teeviit, mille raames 124 eksponendi esitlesid oma infot ja võimalusi noortele. Messi külastas 8 355 inimest.

Meede 14. Noorte kaasamine noorteinfo kujundamisse ja vahendamisse

Noorte kaasamist noorteinfo kujundamisse ja vahendamisse suurendati noortega töötavate spetsialistide oskuseid ja pädevusi arendavate koolituste kaudu. Tänu koolitustele paranes noorteinfo piirkondlikes keskustes töötavate spetsialistide noortelt noortele info edastamise meetodi kasutamine ning info vahendamine noortele kättesaadavas ja kasutajasõbralikus vormis.

Strateegia rakendamise perioodil tõusis märkimisväärselt ka noorteorganisatsioonide ja –asutuste roll oma liikmete kaasamisel noortele nende arenguid toetavatest võimalustest edastatava info kujundamisse ja vahendamisse. Võrreldes varasemaga lähtuti noorte- ja noorsootöö ühingute poolt üha enam noorte vajadusest aja- ja asjakohase noorteinfo järele. Noori kaasati teavitustegevustesse erinevates noorsootöö tegevustes, näiteks EL programmist „Euroopa Noored“ toetust saanud projektides. Samuti jagasid noored oma eakaaslastele infot noorsootöö võimalustest ning osalemise kaudu omandatud oskustest ja teadmistest kirjeldades oma osaluskogemust, näiteks EL programmi „Euroopa Noored“ raames vabatahtlikus teenistuses või noorte omaalgatusprojektides.

2013. aastal toetati noorteinfo spetsialistide kaasamisalaste pädevuste tõstmist noorteinfo kujundamisse ja vahendamisse ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ koolituskava kaudu.

Meede 15. Noorteinfo kvaliteedi tõstmine

¹¹ Tegutses kaks eraldi noortele suunatud infoportaal: NIP (noorte infoportaal) ja EURODESK, mis liideti aastal 2012 ja avati Eesti Noorteportali nime all (külastajaid 2012. aastal 139 301 ja 2013. aastal 436 374).

¹² Külastajate arv oli 2006. aastal kokku 18 508 ning langes 2013. aastaks 8 355-ni külastajani. Eksponaatide arv langes 164-lt (aastal 2006) 125-ni (aastal 2013).

¹³ Aastal 2009 ilmus paberandjal 7 ja aastal 2013 5 numbrit.

Noorteinfo teenuse kvaliteedi arengu tagamiseks kirjeldati 2009. aastal koostöös teenusepakkujatega noorteinfo teenusstandard, mille alusel koostatud juhendmaterjal toetas teenuse osutamise kvaliteeti eelkõige noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustes ning aitas ka teistel noortele infot jagavatel organisatsioonidel infotööd kvaliteetsemalt korraldada. 2011. aastal töötati Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvõttel välja kriteeriumid noorteinfo arendajatele ja noorteinfopunktidetele. Kriteeriumide alusel hinnati 2012. aastal koosöös maavalitsustega seniseid noorteinfo teenuse pakkujaid. Hindamise tulemustele toetudes valiti välja noorteinfo võrgustikku kuuluvad piirkondlikud teenusepakkujad.

Kaasaegsete meetodikate kasutamise ja spetsialistide oskuste ja pädevuste arendamiseks osales Eesti noorteinfo koostöövõrgustiku ERYICA töös, mille raames töötati välja noorteinfo alaste koolituste „YIntro“ formaat ning kinnitati online-noorteinfo standard. Noorteinfo spetsialistidele korraldati baaskoolitusi ning alates 2010. aastast YIntro koolitusi. Koolituste jätkusuutlikkuse tagamiseks koolitati YIntro koolitajaid.

Noortele ja noorsootöö organisatsioonidele Euroopa noorteinfot vahendava Eurodesk Eesti ja SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo tegevuse kaudu tagati noorte, noorteorganisatsioonide ja noortega tegelevate inimeste informeeritus noorte õppimis-, töötamis- ja koolitusvõimalustest Euroopas ning toetati nende võimekust leida partnereid välisriikides noortevahetuse korraldamiseks või ühiste projektide elluviimiseks.

2013. aastal toetati Eurodesk Eesti infovõrgustiku, sh noorteportaali tegevuste korraldamist. Eesti Noorsootöö Keskus osales rahvusvahelises noorteinfo koostöövõrgustikus ERYICA. Korraldati rahvusvaheline noorteinfo YIntro koolitajate koolitus (22 osalejat) ning YIntro baaskoolitus (21 osalejat).

Meede 16. Erinevate nõustamisteenuste koondamine ühtseks võrgustikuks koostöös nõustamise korraldajate ja riiklike suunajatega, so lõimitud nõustamismudeli rakendamine nõustamisteenuste kättesaadavuse suurendamiseks

Strateegia rakendamise perioodil toimus erinevate nõustamisteenuste lõimituse osas sisuline koostöö nii Haridus- ja Teadusministeeriumi erinevate osakondade ja rakendusasutuste, kui ka eri ametkondade vahel. Teenuste kättesaadavuse ja lõimituse suurendamiseks toetati noortele nõustamisteenuseid pakkuvate spetsialistide ja keskuste koostööd. Enam kui pooltes maakondades pakuti õpinõustamist ja õppimisvalikuid toetavat karjäärinõustamist erinevate spetsialistide poolt ühistes ruumides. Erinevate nõustamisteenuste pakkumise korraldamine ühises keskusel lihtsustas oluliselt noorte jõudmist just talle vajalike nõustamisteenuste pakkujateni ning paranes spetsialistide omavaheline infovahetus ja koostöö noorte nõustamisel.

Esile tõstmist väärib ka Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumi koostöö 2008. aastal ESF vahendite toel käivitatud riikliku programmi „Karjääriteenuste süsteemi arendamine“ ellu viimisel, mille eesmärgiks oli tõsta karjääriteenuste kvaliteeti ja muuta teenused kättesaadavaks. Programmi rakendajaks oli SA Innove karjääri- ja nõustamisteenuste arenduskeskus ning programmi partneriteks 17 piirkondliku karjääriteenuseid, sh karjääriinfo ja -nõustamine, pakkuvat keskust. Karjääriteenuste kvaliteedi arendamine ministeeriumide koostöös ning programmi raames korraldatud ühised karjäärispetsialistide koolitused toetasid teenuse pakkujate paremat teadmist noorte vajadustest ning koostööd teenuste pakkumisel.

2013. aastal toetati karjääriinfo ja -nõustamise teenuse osutamist kõigis maakonnas. Teenuseid pakuti 17 teavitamis- ja nõustamiskeskuses. Jätkus koostöö õpi- ja karjäärinõustamist pakkuvate keskuste ja spetsialistide vahel.

Meede 17. Ülevaate saamine noorsootöö valdkonna uuringutest kõikidel tasanditel ja teostatud uuringute kättesaadavuse suurendamine; uuringutulemustel põhinevate arengusuundade määratlemine ja rakendamine

2010. aastal käivitati ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” raames noorte elu-olu seiresüsteem (so noorteseire)¹⁴. Vastavale veebilehele koondati hõlpsasti kasutatavasse vormi nii noorte elu-olu kirjeldavad andmed, perioodilised poliitikaülevaated ja noorteseire aastaraamatud kui ka ülevaade noortevaldkonna uuringutest. Sellega paranes oluliselt noorte olukorda ja nende vajadusi kirjeldavate andmete nähtavus ja huvilistele kättesaadavus. Noorteseire aastaraamatud ja poliitikaülevaated olid oluliseks sisendiks nii strateegia rakendamisel kui uue arengukava kavandamisel.

2013. aastal täiendati „Noorteseire” veebis noorte valdkonna uuringute andmebaasi ning indikaatorid täideti statistiliste näitajatega.

Meede 18. Noorsoo-uuringute regulaarne korraldamine, uuringutulemuste analüüsimine ning noorsootöö monitoorimine

Noorsoo-uuringute valdkonna arendamiseks ja avalikkuse laiemaks teavitamiseks noorte olukorrast käivitati ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” ühe osana noorteseire. Aastatel 2010-2013 ilmus iga-aastase väljaandena otsustajatele, uurijatele ja noorsootöö praktikutele suunatud temaatiline aastaraamat: „Noortemonitor” (2010), „Noored ja tööturg” (2011), „Noored ja noorsootöö” (2012), „Noored ja sotsiaalne kaasatus” (2013). Lisaks ilmus kokku 6 perioodilist poliitikaülevaadet: „Noorteseire Eestis” (2010), „Noorsootöötajate ootused” (2011), „Eesti noorte osalemine noorsootöös” (2012), „Noored ja sotsiaalne kaasatus” (2012), „NEET – noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi” (2013), „Noorsootöö tulemuste hindamine” (2013). Aastaraamatud ja poliitikaülevaadete mõju avalikule arvamusele ja noorte suhtes langetatud otsustele kasvas iga-aastaga. Mitmed teemad jõudsid laiema avalikkuse ette ja said avaliku debati osaks esmakordselt just noorteseire publikatsioonide kaudu. Lisaks ilmusid huvikoolide ja alaealiste komisjonide statistilised ülevaated EHISe andmete põhjal ning mitmed uuringud: „Noorte kodanikukultuur muutumas ühiskonnas” (2006); „Programmi Euroopa Noored mõju hindamise uuringud” (2007, 2009, 2011, 2012 ja 2013) sh uuringud „Euroopa vabatahtliku teenistuse mõju haridusasutustele” (2013) ja „Pädevuste areng Euroopa Noored programmis” (2013); „Noorsootöö rahastamine kohalikes omavalitsustes” (2008); „Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused” (2010) jt. Seiresüsteemi arendamine andis olulise tõuke ka noortevaldkonna teadmiste koostööplatvormi loomisele ning otsustajate, praktikute ja uurijate vahelisele koostööle.

2013. aastal ilmus Noorteseire aastaraamat "Noored ja sotsiaalne kaasatus" ja toimus seda tutvustav konverents 87-le osalejale. Anti välja kaks poliitikaülevaadet. Toimus kaks mõttehommikut ja kaks regionaalset seminari.

Meede 19. Noorsootöö-alase hariduse saamise võimaluste tagamine ja laiendamine

Noorsootöö kutsealal pakutakse tasemehariduse võimalust kolmes õppeasutuses: alates 1992. aastast Tallinna Pedagoogilises Seminaris (alates 2012. aastast Tallina Ülikooli Pedagoogiline Seminar) noorsootöö erialal, 1994. aastast Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias huvijuht-loovtegevuse õpetaja erialal ja 2005. aastast Tartu Ülikooli Narva Kolledžis noorsootöö erialal. Seega on valdkonnas kolm kõrgharidustasemel õppekava, mis Eesti väiksust arvestades on väga hea tulemus. Kõigis kõrgkoolides toimusid strateegia rakendamise aastate jooksul õppekavaarendused ja –akrediteerimised, TLÜ Pedagoogilises Seminaris kavandati magistriõppe avamist.

ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” raames toimusid mitmed kõrgkoolide esindajate õppevisiidid (2009. a. Walesi Newporti Ülikooli, 2010. a. Malta Ülikooli, 2011. a. Innsbrucki Ülikooli Austrias ja 2013. a. Bilgi Ülikooli Türgis), kus tutvuti õppekavade, teadus- ja arendustegevustega, õppetöö ning kohaliku noorsootöö korraldusega. Selle tulemusel suurenes märkimisväärselt kõrgkoolide koostöö ja suhtlemine, hoogustusid õppejõudude ja üliõpilaste välisvahetused, tehti esimesi samme ühises teadus- ja arendustegevuses jne.¹⁵

¹⁴ Külalistajate arv oli 2011. aastal 29 681 ja 2013. aastal 27 247.

¹⁵ Reitav, U. (2013). „Kuus aastat kvaliteediprogrammi kõrgkoolide vaatenurgast” *Mihus nr 15, 2013*

2013. aastal toimus noorsootöö õppekavade arendamisele suunatud rahvusvaheline õppevisiit Bilgi Ülikooli Türki, kus osales 13 Eesti noortevaldkonna hariduse ja koolitusega seotud eksperti, sh ülikoolide esindajad, eesmärgiga tutvuda Türgi kogemustega noortevaldkonna ja koolituse arendamisel, samuti jagamaks Eesti praktikaid.

Meede 20. Noorsootöö-alase täiendkoolituse arendamine

Noorsootööalast täiendkoolitust pakkusid riigiasutused, ülikoolid, kohalikud omavalitsused, mittetulundus- ja ärisektor. Suurim osa koolitustest toimus ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames. Programmi tegevussuunad olid: noorsootöö-alaste koolituste korraldamine ja koolitusvaldkonna arendamine (koolitajate koolitus, õppematerjalide arendamine, koolituse kvaliteedi analüüs ja noorsootööalaste pädevuste seire, koolituste kättesaadavuse suurendamine). Koolitajate koolituse valdkonna arendamiseks koostati igakuine infokiri arendusvõimalustest ja tööpakkumistest, toimusid meetodimessid koolitajate võrgustumise toetamiseks, koostati mentorlusprogramm ja eneseanalüüsivahendid, koolitajaid tunnustati Aasta Koolitaja konkursi kaudu. Sellega loodi esmakordselt noortevaldkonna koolituste arendamise ja elluviimise süsteem. ESF programmi raames toimus aastatel 2008-2013 249 koolitust, milles osales 6174 osalejat (programmi indikaatoriks seatud arvust üle 2000 osaleja rohkem).

Koolitused aitasid kutsegruppide seas suurendada koostööd, vähendada konkurentsi ja enda suuremat äratundmist noorsootöötaja määratluse all. Noorsootöötajate professionaalsus on tänu koolitusprogrammidele tõusnud – suurenesid vajalikud teadmised ja oskused, positiivne mõju oli ka noorsootöökäes vajalike isikuomaduste (ausus, avatus, empaatiavõime, sallivus, suhtlemisoskus) arendamiseks.¹⁶

Lisaks korraldas Euroopa Noored Eesti büroo aastatel 2007-2013 noorsootöötajate täiendkoolitusi ka EL programmi „Euroopa Noored“ vahenditest, kus Euroopa Noored Eesti büroo poolt rahastatud koolitustel osales Eestis 12 435 ja välismaal 676 inimest, kokku 13 111 osalejat. Lisaks rahastati koolitus- ja võrgustikuprojekte, kus 104-s koolitusprojektis osales 2250 osalejat ja 282 koolitajat/eksperti. 1001-s rahvusvahelises koolitusprojektis osales 2 237 Eesti osalejat. Kõik need numbrid illustreerivad strateegia perioodil loodud enneolematuid võimalusi noortevaldkonna koolitusteks, milles aktiivselt osaleti.

2013. aastal valimis kaks koolitustegevuste kokkuvõtet (2012. aasta statistika kohta tervikuna ja II poolaasta koolitustegevustes osalenute tagasiside analüüs; ning 2013. aasta I poolaasta statistika ja I koolitustegevustes osalenute tagasiside analüüs) ja noortevaldkonna koolituspoliitika analüüs¹⁷. Koolitajate koolituse valdkonnas toimus 2 koolitustegevust, milles osales 61 inimest.

Meede 21. Noorsootöö õppematerjalide ja kirjanduse väljatöötamise ja publitseerimise toetamine

ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames loodi ja tehti kättesaadavaks oluline õppematerjalide kogum. Nii arenes www.mitteformaalne.ee¹⁸ veebikeskkond info- ja ressursikeskuseks noorsootöötajatele, noorsootöö tudengitele, koolitajatele ja õppejõududele. Veebilehekülj sisaldab õpimeetodite, koolitajate ja õppematerjalide andmebaasi (sh ESF koolituste raporteid, mis võimaldasid õppet osa saada suuremal sihtrühmal kui koolitustel osalejad), koolitustegevuste infot ja koolituskalendrit. Alus- ja õppematerjaliks noortevaldkonnas ja sellest väljaspool tegutsejatele kujunes ka aastast 2009 ilmuma hakanud noorsootöö ajakiri MIHUS (kokku 15 numbrit), koondades aktuaalsed teemad noorsootöös.

---

¹⁶ Eesti uuringukeskus (2011). ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames 2008-2013 noorsootöö kutsealal tegutsevatele inimestele pakutavate koolituste tulemustekvaliteedi uuring. Lõppraport.

¹⁷ Koolitusel osalenute keskmine hinnang koolitustele oli 9 palli 10-st. Osalejate poolt välja toodud täiendavad koolitusvajadused olenesid suuresti läbitud koolitustegevuse teemast, nt nõustamiskoolituse läbimise järel sooviti veel enam teada saada nõustamistehnikatest ja meetoditest. Vt täpsemalt: <http://mitteformaalne.ee/koolitustegevused-kv.html>

¹⁸ Küllastajate arv oli järgmine: 26 231 (2011.a.), 32 202 (2012.a.), 23 614 (2013.a.).

Noortevaldkonna õppematerjalide väljatöötamiseks loodi esmakordselt juhendmaterjal ehk õppematerjalide loome hea tava „Noortevaldkonna õppematerjalide kvaliteedi juhised“. Eesti keeles anti välja „Kaasava noorsootöö käsiraamat“, eesmärgiga aidata noorsootöötajatel lahti mõtestada enda töö noorte sotsiaalse kaasatuse toetaja vaatenurgast, teisalt anda praktilisi juhiseid, kuidas rakendada enda töös kaasava noorsootöö põhimõtteid. „Noorsootöö õpiku“ väljaandmine nii eesti kui vene keeles aitas ühtlustada arusaamu noorsootööst laiemalt, noorsootöö tegevustest kui ka noorsootöötaja rollist. Ilmusid noortevaldkonna koolitajate eneseanalüüsivahendid „KOMA“ ja „KOMA KAKS“, mis aitasid kaasa noorsootöö kvaliteedi tõusule.

Lisaks anti eesti keelde tõlgituna välja järgmised trükised: „Kümme teesi Euroopa noorsootöö, kultuuridevahelise õppe ning sellises keskkonnas täis- ja osalise tööajaga töötavate inimeste kvalifikatsiooni ja professionaalsuse nõuete vahelistest seostest“ (Hendrik Otten), käsiraamat „Noorsootööst ja noorte tööhõivest“ ning T-Kit käsiraamatute „Sotsiaalne kaasatus“ ja „Koolitamise alused“ juurdetrükk.

2013. aastal ilmus Eesti esimene Noorsootöö õpik eesti ja vene keeles. Ilmus 4 ajakirja MIHUS numbrit. Ilmus „Kaasava noorsootöö käsiraamat“ ja koolitajate käsiraamat KOMA 2. Kätesaadavaks sai rahvusvahelise noorsootöö koolituse raporti edasiarendus „Rahvusvahelise noorsootöö mõttevihik“.

Meede 22. Noorsootöötaja kutse omistamise süsteemi väljaarendamine vastavalt kutsestandardile

Esmakordselt kirjeldati noorsootöö kutseala sisu, põhimõtteid ja nõudmisi kutsealal tegutsevatele töötajatele 2002. aastal Noorsootöö kutsealal kirjelduses, mis sai aluseks avalikule arutlusele noorsootöötaja kutsestandardi väljatöötamise osas. Noorsootöötaja III, IV, V kutsestandard kinnitati Hariduse Kutsenõukogu otsusega 2006. aastal noortevaldkonna ekspertidest koosneva töörühma töö tulemusena. Sellega sai Eesti kutsete süsteemis esmakordselt kirjeldatud noorsootöötaja amet ning määratletud kutsenõuded noorsootöötajatele. Kutsestandard omakorda sai aluseks kutseoskuste hindamisele, õppekavade ja koolitusprogrammide, ametijuhendite koostamisele, õppekavade ja kutsete rahvusvahelisele võrdlemisele.

Samal aastal sai Hariduse Kutsenõukogu otsusega noorsootöötaja kutsekvalifikatsiooni omistavaks organiks Eesti Noorsootöö Keskus, mille juurde moodustati kutsekomisjon, kinnitati kutsekomisjoni tegevusstatuut, noorsootöötaja kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise kord – loodi võimalus kutsete väljastamiseks. Noorsootöötaja kutse taotlemisel varasemate õpingute ja töökogemuse tõendamiseks töötati välja noorsootöötaja portfoolio, mis võimaldas taotlejal esmakordselt kutsete süsteemis tõendada oma pädevusi ja oskusi läbi kirjelduse (lisaks tõendusmaterjalidele), näidates pädevuste kasutamist praktikas.

Kutsestandardi ja kutse taotlemise protsessi tutvustamiseks korraldas Eesti Noorsootöö Keskus seminare ja infopäevi, et motiveerida noorsootöötajaid ja tõsta teadlikkust kutse omistamise olulisusest. Esmakordselt viis Eesti Noorsootöö Keskus noorsootöötaja kutse andmise läbi 2010. aastal. Sellest alates kuulutati igal aastal välja kaks taotlusvooru ning aastatel 2010-2013 väljastati 59 noorsootöötaja kutset.

2012. aastal kinnitati Hariduse Kutsenõukogu otsusega uued, 4., 6. ja 7. taseme noorsootöötaja kutsestandardid ning suhestati need eelmiste kutsestandardite vastavate tasemetega – sellega mindi üle 8-tasemelisele kvalifikatsioonide raamistikule, mis on võrreldav Euroopa elukestva õppe kvalifikatsiooniraamistikuga ning mille tulemusena lihtsustub erinevate riikide kvalifikatsioonide võrdlemine.

2013. aastal kinnitas Hariduse Kutsenõukogu läbi avaliku konkursi Eesti Noorsootöö Keskuse järgmiseks viieks aastaks noorsootöö kutseandjaks. Täiendati vastavalt uutele kinnitatud noorsootöötaja kutsestandarditele kutse andmisega seotud regulatsioone ja loodi vastav hindamissüsteem sh osakutse taotlemiseks. Uuendatud kutsestandardite alusel anti esimesed kutsed 2013. aasta sügisel 20-le noorsootöötajale.

Meede 23. Noorte- ja projektlaagrites tervistava ja arendava puhkuse teenuse kättesaadavuse laiendamine

Tagamaks laagriteenuse kättesaadavust, toetati Haridus- ja Teadusministeerium kaudu kogu strateegia rakendamise perioodi jooksul noorte osalust püsi- ja projektlaagrites Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest.

Laagripidajate järjepidev riigipoolne rahastamine ja koondprojekti „Noorte tervistav ja arendav puhkus“ koordineerimine Eesti Noorsootöö Keskuse poolt võimaldas igal aastal laagrites osaleda ligi 30 000 noorel. Perioodil 2006-2013 osales laagrites kokku 237 073 noort, sealhulgas eraldi toetati 21 496 vähemate võimalustega või asenduskodudes elavate noorte osalust laagrites. Laagripidajate tegevuse toetamise ja koordineerimise tulemusel toimus noorte püsilaagrite võrgustik ning laagriteenus oli kättesaadav.

2013. aastal toetati Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest „Tervistav ja arendav puhkus“ koondprojekti 829 760 euroga. Toetust said kõik 25 noorte püsilaagrit ja lisaks toetati noorte osalust 62 projektlaagris. Noorte püsi- ja projektlaagrites osales 2013. aastal ühtekokku 29 060 (sh 2250 vähemate võimalustega) noort.

Meede 24. Laagriteenuste kujundamine lähtuvalt noorte vajadustest

Püsilaagritele ja projektlaagritele tegevuslubade väljastamisel hinnati regulaarselt laagrite poolt noortele pakutavate tegevuste sisu ning laagri turvalisust. Strateegia perioodil hinnati noorte püsilaagrite vastavust regulatsioonidele vähemalt kahel korral tulenevalt tegevusloa 2-aastasest kehtivusajast.

Lisaks laagrite sisutegevuste ja laagrikeskkonna hindamisele, tagati noortega laagrites töötavate inimeste vajalik ettevalmistus, oskused ja pädevused. Selleks kehtestas haridus- ja teadusminister määruse „Noortelaagri ning projektlaagri juhataja ja kasvataja kvalifikatsiooninõuded ning neile vastavuse tõendamise kord“, mille alusel korraldas Eesti Noorsootöö Keskus alates 2006. aastast noorte- ja projektlaagri kasvataja ning –juhataja eksamid. 2009. aastal uuendati nimetatud määrust, millega kehtestati täiendkoolituste ning esmakordse kvalifikatsiooninõuetele vastavuse ja korduva tõendamise nõuded.

2013. aastal taotles tegevusluba kaheksa ja tegevusluba väljastati seitsmele noorte püsilaagri pidajale. Laagrijuhataja eksami sooritas 157 ja laagrikasvataja eksami 498 inimest ning vastavalt nõuetele tõendasid oma oskuseid ja pädevusi ning uuendasid oma tunnistusi varasemal laagrites töötanud 21 laagrijuhatajat ja 64 kasvatajat.

Meede 25. Töökasvatuse meetodite arendamine ja rakendamine ning töökasvatusalaste võrgustike toetamine

Strateegia rakendamise perioodil täiendati järjepidevalt noorte töökasvatuslikku projekti „Noortemalevad“, mis ühendas endas töövõimaluste pakkumise ning tööelu ja –seadusandlust tutvustavad koolitused ning igapäevased noorsootöölalased tegevused. See kõik võimaldas noortel omandada vajalikku töökogemust, paremini tundma õppida oma võimeid ning omandada teadmisi tööseadusandlusest. Igal aastal osales noortemalevates keskmiselt 5677 noort ning aastatel 2006-2013 oli ühtekokku 45 419 noorel võimalus maleva vahendusel töötada.

Malevakorraldajate järjepidevuse tagamiseks ja nende võimekuse suurendamiseks noortega töötamisel, samuti tööandjate võimaluste vahendamiseks noortele, viidi läbi iga-aastased malevakorraldajate koolitused Hasartmängumaksu Nõukogu poolt eraldatud vahendite toel.

Järjepideva malevakorraldajate toetuse tulemusel kujunes Eestis välja võrgustik avaliku ja erasektori organisatsioonidest, kes igal aastal pakkusid noortele maleva vormis võimalusi saada töökogemust ja suurendada oma tööelu ja –seadusandluse alaseid teadmiseid, tänu millele olid noored paremini ette valmistatud tulevasteks tööga seotud valikuteks ja tööellu sisenemiseks.

2013. aastal toetati koondprojekti „Noortemalevad“ raames 102 460 euroga 44 malevakorraldajat. Malevates osales kokku 4437 noort, kellest 3562 osales päevaste ja 875 ööbimisega malevate tegevustes.

Meede 26. Noortele tööõiguslase info kättesaadavuse soodustamine

Noorte tööeluks ettevalmistamise, sh tööõiguslase info kättesaadavuse arengut toetas suurel määral 2008. aastal käivitatud ESF programm „Karjääriteenuste süsteemi arendamine“. Programmi raames koolitati

karjääriinfo spetsialiste, kes noortele tööalast infot vahendasid. Välja arendati mitmeid veebilahendusi, millest tuntuim ja laialdasemalt kasutatavam oli alates 2009. aastast toetatud veebileht www.rajaleidja.ee.¹⁹

2010. aastal loodi Haridus- ja Teadusministeeriumi initsiatiivil vabatahtliku teenistuse programm TAHE, mis võimaldas koostöös Töötukassaga pakkuda noortele töötutele kogemuste ja kontaktide omandamist töötades vabatahtlikuna noorsootöö organisatsioonides ja –asutustes, suurendades seeläbi noorte konkurentsivõimet tööturule sisenemisel. Aastatel 2010-2012 osales programmis kokku 205 noort. Noortele koostati tööhõivealast infot pakkuvaid materjale: infomaterjal „Targalt ametlik“ (2008) ja töökasvatuse juhendmaterjal „Otsides ja leides sissepääsu töömaailma“ (2009).

Aastatel 2010-2012 osales Eesti koostöös Rootsi, Inglismaa ja Saksamaa spetsialistidega Grundtvigi õpikoostööprojektis „Mind the Gap“, mille eesmärk oli vahendada eri riikide praktikat, õppida üksteise kogemusest ning tõsta seeläbi spetsialistide teadlikkust noorte tööhõivevalmiduse toetamise ja suurendamise ning noorte töötuse vähendamise võimalustest.

ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamise“ raames tutvustati töötutele noortele, erinevate probleemidega noortele ja tavanoortele vanuses 12–16 tööelu, ameteid ning noorte nõustamist avatud noortekeskuste vahendusel. Alates 2011. aastast keskenduti tööhõivealase info kättesaadavuse arendamisele internetipõhistes infokanalites www.stardiplats.ee ja www.noorteportaal.ee.

2013. aastal valmis www.rajaleidja.ee keskkonnas ametite andmebaas, mis sisaldas endas 150 ameti ja 125 kutseala sisukirjeldust. Sisukirjelduste juurde paigutati ka vastavad küsimustikud, mis aitavad noorel oma huvidest ja võimetest lähtudes enda sobivust kirjeldatud ametite ja kutsealadega hinnata. Infoportaalil Rajaleidjal oli 2013. aastal 290503 külastaja poolt kokku 423 065 külastust. Võrreldes 2012. aastaga tõusis külastajate arv 15%.

Meede 27. Soodustada noorte ja noorsootöötajate liikuvust erinevate rahvusvaheliste programmide kaudu

Olulisimaks noorte ja noorsootöötajate liikuvust toetavaks tegevuseks oli EL noorteprogrammi „Euroopa Noored“ rakendamine aastatel 2007-2013, millega toetati Eestis projekte 12,3 miljoni euroga. Programmi raames toetati kokku 1037 projekti ja sellest sai osa 15 009 eesti noort ja noorsootöötajat. Ühtlasi toimus programmi raames teistes riikides toetatud 3056 Eesti partnerlusega projekti, kus osales kokku 12 136 eesti noort. Lisaks korraldas Euroopa Noored Eesti büroo Eestis 322 koolitustegevust, kus osales 12 253 noort ja noorsootöötajat ning toetas 676 noorsootöötaja osalemist väliskoolitustel. Programmi hinnati kokkuvõttes väga edukaks.

Jaapani-Eesti koostöölepe alusel toimusid „Hea Tahte“ missiooni noortevahetusprogrammid aastatel 2006-2011 Eesti ja Jaapani noortele, kus olulisel kohal olid Eesti ja Jaapani kultuuri- noorsootöö- ning haridussuhted. Sarnane noortevahetus toimus koostöölepingu raames 2011. aastal ka Hiinaga. Aastatel 2007-2010 osalesid noortegrupid Ukraina rahvusvahelisel laste- ja noortefestivalil. Lisaks toetati Award programmi tegevusi Eestis ja koostööd Gruusia noorsootöötajatega. Alates 2007. aastast kaasati Eesti noorsootöö võrgustike esindajad koostöösse Moldovaga, mille raames viidi läbi vastastikuseid tutvumisvisiite ja kogemustevahetusi.

Euroopa Nõukogu ja selle Noortefondi osa ühisprojektide liikuvuse soodustamisel jäi kokkuvõttes tagasihoidlikuks, sest Eesti algatusega projektide hulk oli väike, mis oli tingitud eeskätt noorteühingute ja esindusorganisatsioonide tegevuste suunitletusest pigem kohalikele kui üle-Euroopalistele tegevustele. Läänemere maade noortevaldkonna koostöövõrgustik (EGYA – Expert Group on Youth Affairs) töötas infovahetuse platvormina riikide ametnike vahel ja kontaktvõrgustikuna noorsootöötajatele suunatud info ja tegevuste vahendamisel.

---

¹⁹ Külastajate arv 159 466 (2010. aastal) ja 290 503 (2013. aastal).

2013. aastal toetati programmi „Euroopa Noored“ kaudu noorte ja noorsootöötajate liikuvuse soodustamiseks 200 projekti. 2013. aastal alustati Eesti-Moldova arengukoostöö projekti 2012-2014 elluviimist ja toimus 2 vastastikust visiiti.

Meede 28. Avatuse ja sallivuse suurendamine erinevuste ja mitmekesisuse suhtes noortes ja noortevaldkonnas laiemalt

Aastatel 2006-2008 viidi Euroopa Nõukogu rahvusvahelise kampaania Eesti osana ellu noortevaldkonna algatus „Kõik erinevad, kõik võrdsed“ (All different, all equal), mille kaudu toetati noorte ja noorteühingute osalemist²⁰ mitmekesisuse, mõistmise ja sallivuse edendamisel ühiskonnas mitmete avalike debattide ja kohtumiste kaudu ning infomaterjali toel. Ülevaade kampaania raames toimunud tegevustest ja tulemustest on kättesaadavad Euroopa Nõukogu kampaania kodulehel²¹.

Avatuse ja sallivuse suurendamiseks andsid panuse ka EL programmi „Euroopa Noored“ kaudu toetatud projektid, kus teema oli olulise tähelepanu all ning toimusid ka vastavad Euroopa Noored Eesti büroo teavituse- ja koolitustegevused. Täiendavalt aitasid meetme eesmärki saavutada Koolirahu programmi tegevuste, sh koolirahu tseremoonia ja väljakuulutamise toetamine ning Eesti lõimumiskava 2008-2013 noorsootöö tegevuste rakendamine. Selleks viis Integratsiooni ja Migratsiooni SA Meie Inimesed aastatel 2011-2013 läbi noortele suunatud projektikonkursid (aastal 2011 toetati 48 projekti, aastal 2012 54 projekti ja aastal 2013 sai toetust 41 projekti), mis olid suunatud noortele võrdsete võimaluste loomisele õppimiseks ning positiivsete hoiakute kujundamiseks üksteise suhtes.

2013. aastal 1. septembril toimus Koolirahu väljakuulutamise tseremoonia Kuressaare keskväljakul, kus osales ca 500 noort. 2013. aastal korraldati Eesti lõimumiskava 2008-2013 noorsootöö osa rakendamiseks: projektikonkursid „Noorsootöötajate ja noorte omavaheline koostöö mitmekultuurilises keskkonnas“; toimusid kodanikuteadlikkuse ja sallivuse teemalised üritused; toetati rahvusvahemuste pühapäevakoolide tegevust. Kokku osales läbi 3 taotlusvooru 41 projektis 1825 noort.

Meede 29. Arendada rahvusvahelist koostööd ennekõike kohalikul tasandil

Peamiselt korraldati noorsootöö valdkonnas rahvusvahelist koostööd kohalikul tasandil kohalike omavalitsuste kaudu ning toimus aktiivne koostöö sõprusomavalitsuste vm partneritega teistest riikidest.

Kohaliku tasandi rahvusvahelise koostöö toetamiseks sõlmiti ja viidi ellu riiklikul tasandil noortevaldkonna spetsiifilised bilateraalsed koostöölepingud Soome, Belgia Flandria osa ja Saksamaaga (2006-2007, 2009-2010), mille raames toimusid kohtumised ja teemalised seminarid nii kohaliku tasandi noorsootöötajate vahel (sh Flandria lepingu raames neljapoolse koostööna lisaks ka Läti ja Leeduga), kui võrgustikutöö koordineerijate ning üleriigiliste esindusorganisatsioonide vahel. Peamiseks teemadeks olid kohaliku tasandi noorsootöö korraldus, noortekeskuste töö, noorteinfo, uued meetodid töös noortega jms. Lisaks lepingutele toetati ka noorsootöö esindusühingute arengut, sh võimet kaasata paremini sihtgrupe ja arendada koostööd kohalikus omavalitsuses ning koostööd välispartneritega.

Kohaliku tasandi tegevuste rahvusvahelistumise projektide paremaks toetamiseks ja maapiirkondade noorte suuremaks kaasamiseks moodustas SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo EL programmi „Euroopa Noored“ elluviimiseks võrgustiku maakondlike partneritega. Lisaks nimetas büroo igal aastal ka 2-3 prioriteetset maakonda, kuhu aasta jooksul rohkem vastaval teemal info- ja nõustamistegevusi suunati.

²⁰ Erinevaid tegevusi viidi ellu mitmete organisatsioonide koostöös, sh Anija Vallavalitsus; Arengukoostöö Ümarlaud; Eesti Gaidide Liit; Eesti Neeruhaigete Liit; Eesti Noorsootöö Keskus; Eesti Noorsootöötajate Ühendus; Eesti Noorteühenduste Liit; EN Tallinna Infotalitus; EURO<26; Euroopa Noored Eesti Büroo; Ida-Virumaa Integratsioonikeskus; Koolirahu Ümarlaud; Kuusalu Noortekeskused; MTÜ Fän Club; MTÜ SIIN; MTÜ Tapa Lastekaitse Ühing; MTÜ Trajectory; MTÜ Tugiõpilaste Oma Ring; Pärnumaa Skautide ja Gaidide Malev; Rahvusvaheline Ülikool Audentes; Rannapungerja Noortelaager; Tallinna Noorsootöö Keskus; Viljandimaa Noortekeskus jt

²¹ http://www.coe.int/t/dg4/youth/coe_youth/adae_campaign_EN.asp#TopOfPage

2013. aastal alustati Eesti-Moldova arengukoostöö projekti 2012-2014 elluviimist.

Meede 30. Luua võimalusi mitte-organiseerunud noorte esindatuseks riiklikul, maakondlikul ja kohalikul tasandil

Peamiseks võimaluseks mitte-organiseerunud noorte esindatuseks ja osaluseks otsustes olid erinevad esinduskogud nagu kooli ja ülikooli õpilasesindused, kohaliku tasandi noortevolikogu või maakondlik noortekogu, mõnevõrra vähem riiklikul tasandil koos käinud Õppurite Nõukoda ja Noortepoliitika Nõukogu (osalesid pigem organisatsioonide esindajad, kes esindasid ka mitte-organiseerunud noorte häält).

Heaks mitte-organiseerunud noorte osalemist toetavaks algatuseks kujunesid alates aastast 2011 igas maakonnas Eesti Noorteühenduste Liidu eestvedamisel toimunud Osaluskohtused, mis töid aruteludesse kokku noored, ametnikud ja poliitikud – noored said otsustajatega kohtuda, et arutleda nende jaoks olulistel teemadel. Mitte-organiseerunud noorte osalusvõimaluste suurendamist toetati ka EL programmi „Euroopa Noored“ noortevahetuste, noortealgatuste ja noorteseminari projektide kaudu.

2013. aastal toetati osaluskohtude arendamist, rakendati mentorprogramm, korraldati koolitusi ja seminare noortele ning ametnikele. Võrgustikus osales kokku 80 noorte osaluskohtu.

Meede 31. Noortekogude loomise ja nende järjepidevuse toetamine toimimispõhimõtete väljatöötamise ja teavitustöö kaudu kohalikele omavalitsustele

Eesti Noorsootöö Keskuse kaudu rahastati 2006. aastast 15 maakondliku noortekogu tegevust, eraldades selleks vahendeid maavalitsustele ja koondades noortekogude tegevustest aruandeid ja kokkuvõtteid. Olulise mõjuga noorte osaluse ja kaasatuse suurendamisele noorsootöö kavandamisel, teostamisel ja hindamisel oli Strateegia perioodil välja töötatud ja 2010. aastal jõustunud uued sätted noorsootöö seaduses määratlesid noortevolikogude legaalsust ja panid kohalikele omavalitsustele ülesandeks konsulteerida noorte osaluskohtuga noorsootöö kavandamisel, teostamisel ja hindamisel.

2012. aastal loodud ja Eesti Noorteühenduste Liidu elluviidava riikliku noorte osaluskohtude programmi eesmärgiks oli arendada noorte osaluskohtude võrgustikku ja suurendada seeläbi noorte osalusmotivatsiooni ja osaluskohtumust ühiskondlikes protsessides. Olulisteks alaeesmärkideks olid teadlikkuse suurendamine noorte osaluskohtudest, olemas olnud osaluskohtude arendamine, uute loomise soodustamine. Programmi raames toetati osaluskohtude koolituste ja seminaride läbiviimist, kohalike omavalitsuste stardipaketti osaluskohtude loomiseks, pakuti alustavatele osaluskohtudele tuge mentorite-toetajate võrgustiku ja stardikapitali näol, et suurendada kohaliku omavalitsuse tasandi osaluskohtude arvu ja toetati projektifondist noortekogude arendustegevusi.

2013. aastal toetati 15 maakondlikku noortekogu ja 65 kohalikkude noortevolikogu tegevustoetuse eraldamise kaudu.

Meede 32. Noorte osalusmotivatsiooni ja -harjumuse kujundamine

Noorte osalus on üks noorsootöö aluspõhimõtteid, mis läbib kõiki noorsootöö valdkondi ja tasandeid. Lisaks osalusvõimaluste olemasolu ja kättesaadavuse suurendamisele (eelkõige osaluskohtud ja noorteühingud), aitab noorte osalusele kaasa ühistegevus, kuuluvuskogemus ning noorte ärakuulamine ja arvestamine kohalikul tasandil. Kõige enam on seda võimalik saavutada vahetutes noorsootöö tegevustes ehk kohalikul tasandil noortekeskuses, huvikoolis või noorteühingus. Selleks toetati lisavahenditega kõikidel strateegia aastatel noortekeskuste tegevust riiklikust programmist maakondade kaupa ja üleriigiliste noorteühingute tegevust aastatoetuste näol – noorte osalusmotivatsiooni arendamine ja kaasatus olid mõlemas olulisel kohal, sh noorteühingutel kvaliteedikriteeriumina hindamises. Märkimisväärse panuse noorte osalusmotivatsiooni ja -harjumuse kujundamiseks andis „Euroopa Noored“ programm noorte algatusprojektide toetamise kaudu. Noorte osalusharjumuse kujundamiseks toetati ka Varivalimiste korraldamist 2011. aasta Riigikogu ja 2009, 2013. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste eel.

ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames arendati meetme eesmärgi täitmiseks osalust käsitlevaid õppemeetodeid ja –materjale ning korraldati temaatilised koolitused noorsootöötajatele.

2013.aastal esitati 19 noorteühingute aastatoetuse taotlust. Toetust sai kokku 14 noorteühingut, sh 3 noorteühingute liitu.

Lisa 1. Indikaatorid

Noorsootöö strateegia 2006-2013 seadis strateegia tulemuslikkuse näitajaks tulemusseisundi kirjeldused ning allolevad arvindikaatorid. Ka 2013. aasta lõpu seisuga ei ole noorsootöö tulemuslikkuse hindamiseks alused lõplikud, st indikaatorite arendamine jätkub uue valdkondliku arengukava rakendamisega.

Indikaator	2005 tase	2006 tase	2007 tase	2008 tase	2009 tase	2010 tase	2011 tase	2012 tase	2013 tase
Noorte (7-26) kaasatus noorsootöös	42%	42%	42%	37%	35%	37%	39%	42%	46%
Noorte osalus noorteühingutes	3%	4%	4,1%	6%	7%	7%	7%	7%	5,4%
Noorsootööasutuste (sh ANK, TNK, huvikool) arv suureneb ANK ja TNK osas	ca 420	ca 440	ca 498	570	742	675	684	773	824
Noortekogude igas maakonnas ja suuremates linnades	5	14	18	20	31	60	77	85	81

Strateegiaga seatud indikaatorite tasemed tõusid kõik 2013. aasta lõpuks märgatavalt. Eriti silmapaistvalt kasvas noorsootööasutuste ning noortekogude arv. Samuti kasvas noorte kaasatus noorsootöösse ning noorte osalus noorteühingutes – see on eriti märkimisväärne noorte koguarvu langustrendi taustal.

Lisa 2. Ülevaade rahastamisest

Eesmärk	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Kokku
Alaeesmärk I	101 879,71	837 943,32	1 972 704,49	2 386 038,56	2 273 285,05	2 371 598,12	2 806 890,67	3 546 505,39	16 296 845,31
Alaeesmärk II	1 694 989,52	3 294 010,97	2 693 360,92	2 189 856,52	2 538 964,04	4 468 107,31	3 014 699,51	3 302 422,96	23 196 411,75
Alaeesmärk III	2 427 745,96	1 658 300,78	1 571 900,92	6 339 688,75	7 780 567,72	3 716 427,84	3 223 042,70	3 730 847,09	30 448 521,77
Alaeesmärk IV	50 221,07	160 418,24	332 295,00	584 452,66	1 002 768,65	1 094 647,09	1 241 951,66	1 299 190,51	5 765 944,88
Kokku	4 147 012,96	5 950 673,31	6 570 261,33	11 500 036,49	12 274 345,08	11 650 780,36	10 286 584,54	11 906 344,80	74 286 038,88

Erinevused võrreldes rakendusplaanides kavandatud vahenditega tulenesid peamiselt välistoetuste suuremast kasutamisest ja tõukefondide edukast rakendamisest (nt olid ESF programmi vahendid rakendusplaanis kavandatud indikatiivselt ja tulenesid programmi üldeelarvest). Samuti lisandusid aastatel 2011-2013 partnerite poolt strateegia rakendamiseks täiendavatest rahastamisallikatest taotletud vahendid (nt Avatud Eesti Fond, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Integratsiooni ja Migratsiooni SA Meie Inimesed, Kaitseliit, kohalikud omavalitsused jt).